

Kulttuuripolitiikan tutkimuksen päivät

8.-9.11.2018

Turun yliopisto

Työryhmät ja esitelmät

Intersektionaalisia näkökulmia taiteeseen ja kulttuuriin	2
Kulttuuri peruspalveluna	5
Toiminnalliset identiteetit ja subjektiviteettien tuottaminen	9
Musiikki muutosvoimana: musiikintutkijat yhteiskunnassa	13
Kulttuurinen osallisuus ja osattomuus	16
Sarjakuva ja eriarvoisuus	23
Syrjintä taidemaailmassa – mitä se oikeastaan on?	28
Vaikuttavuus ja sen todentaminen kulttuuripolitiikassa: mahdollistava vai eriarvoistava mekanismi?.....	32

Intersektionaalisia näkökulmia taiteeseen ja kulttuuriin

Työryhmän puheenjohtajat: Heidi Elmgren, Jyväskylän yliopisto, Taideyliopiston ArtsEqual-hanke (heidi.elmgren@jyu.fi), Minja Koskela, Taideyliopiston Sibeliuksen Akatemia, ArtsEqual-hanke (minja.koskela@uniarts.fi), Taija Roiha, Jyväskylän yliopisto (taija.roiha@jyu.fi)

Eriarvoisuus on monen asian summa. Intersektionaalinen lähestymistapa tarjoaa teoreettisen mallin, jonka kautta on mahdollista tarkastella risteäviä eroja ja niiden yhdessä synnyttämää eriarvoisuutta. Esimerkiksi sukupuolen vaikutus eriarvoisuuden tuottamiseen on väistämättä sidoksissa kysymyksiin muun muassa yhteiskuntaluokasta, 'rodusta' ja rodullistamisesta, seksuaalisuudesta ja/tai vammaisuudesta. Tässä työryhmässä intersektionaalisista kysymyksistä keskustellaan taiteen ja kulttuurin näkökulmasta. Työryhmässä pohditaan, miten risteävien erojen tuottamaa rakenteellista epätasa-arvoa on mahdollista tutkia ja sitä kautta purkaa.

Feminismin ja eriarvoisuuden kysymykset ovat olleet taiteessa ja kulttuurissa monin paikoin jännitteisiä ja usein myös vaiettuja. Lähiaikoina kiinnostus feministisiä kysymyksiä kohtaan on kuitenkin lisääntynyt. Etsimme työryhmään esitelmiä, jotka käsittelevät taiteen ja kulttuurin tekemiseen, kokemiseen ja representaatioihin liittyviä kysymyksiä erilaiset risteävät erot huomioiden. Esitelmien näkökulma voi olla esimerkiksi taide- ja kulttuurikentällä työskentelyssä tai taiteen kokemisessa ja tulkinnassa. Toivotamme tervetulleiksi niin teoreettisia kuin empiirisiä esitelmiä eri tieteenaloilta.

Taiteilijoiden eriarvoisuus – tutkimus menestyksen kasautumisesta suomalaisten kuvataiteilijoiden keskuudessa 2000-luvulla

Laura Lehtikari, kuvataiteilija, taidehistorian FM (lokakuu 2018)
laheleh@utu.fi

Esitelmä pohjautuu tuoreeseen pro gradu - tutkielmaani jonka aiheena on suomalaisten kuvataiteilijoiden prekaari asema ja taiteilijoiden keskinäinen eriarvoisuus menestyksen kasautumisen seurauksena. Taiteilijoiden menestystä tutkitaan taloudellisten ansioiden näkökulmasta. Määrällisen tutkimuksen lisäksi tutkielmassa pohditaan niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat taidekentän toimintaan. Aihetta lähestytään taiteensosiologisesta, kulttuuripoliittisesta ja taiteentutkimuksellisesta näkökulmasta.

Tutkimuksen aineistona on tilasto, johon olen kerännyt tietoja erilaisten apurahojen ja muiden ansioiden kertymistä vuosien 2000–2017 välisenä aikana. Tietoa on kerätty taiteilijakohtaisesti, mutta aineistoa käsitellään anonymisti, eikä yksittäisiä taiteilijoita nosteta esille. Uutta tutkimuksessa on eri myöntäjätahojen tietojen yhdistäminen; mukana on valtion rahoituksen lisäksi kolme säätiötä sekä yksi yhdistyspohjainen toimija. Apurahansaajien joukkoa verrataan myös taiteilijajärjestöjen jäseniin, tiettyjen gallerioiden taiteilijoihin sekä vertaisarvioitsijoina toimineisiin taiteilijoihin.

Esitelmässä taustoitin kuvataiteilijan ammattia koulutuksen, työn ja yhteiskunnallisen aseman näkökulmasta. Tutkielmassani todetaan, että kuvataiteilijoiden asema on monella eri tasolla heikko. Tie taiteilijaksi on myös täynnä epämuodollisia esteitä, eivätkä alalla toimimisen edellytykset tai ehdot ole kaikille samat. Taiteilijana menestymiseen vaikuttavat taitojen lisäksi lukuisat muut taiteen kentän lainalaisuudet.

Tutkimuksen aineiston pohjalta tehtävät johtopäätökset vahvistavat jo aiemmissa tutkimuksissa todetun seikan, että taiteen tuki on voimakkaasti kasautuvaa. Vaikka apurahoja saaneiden taiteilijoiden määrä on verrattain suuri, on apurahojen merkittävä kertyminen keskittynyt vain pienelle joukolle taiteilijoita. Suurimmalle osalle taiteilijoista apurahojen määrä jää erittäin pieneksi. Aineiston pohjalta voidaan myös todeta että tietyissä apurahoissa taiteilijajärjestöjen jäsenyys on yleisempää, ja että tiettyjen gallerioiden taiteilijat ovat menestyneitä myös apuraha- ja palkintotilastossa.

Pro gradu - tutkielma julkaistaan lokakuussa 2018.

Risteäviä eroja musiikkiopistossa?

Heidi Elmgren, Jyväskylän yliopisto
heidi.elmgren@jyu.fi

Esittelen väitöstutkimuksen jälkeiseen tutkimukseeni liittyvää artikkeliluonnosta. Keräsin väitöstutkimukseeni liittyen syksyn 2015 ja talven 2016 aikana 120 kirjoitusta musiikkiopistokokemuksista entisiltä ja nykyisiltä musiikkiopistolaisilta. Vastaajat olivat pääosin naispuolisia ja taustaltaan keskiluokkaisia. Pyrinkin nyt tutkimaan sukupuolen ja 'keskiluokkaisuuden' ilmenemistä aineistossani. Vertailen mies- ja naisvastaajien sekä pienituloisista ja keski- tai suurituloisista perheistä tulevien vastauksia keskenään. Perhetaustan kertoi olleen pienituloinen 17 henkilöä, keskituloinen 101 ja suurituloinen 2 vastaajaa. Vastaajista 104 oli naisia, 16 miehiä. Esitietolomakkeessa oli mahdollisuus valita sukupuolen kohdalla myös vaihtoehto ”muu”, mutta kukaan vastaajista ei valinnut sitä.

Aiemman aineiston läpikäynnin pohjalta väittäisin, että naisiksi identifioituvat eivät ole kokeneet musiikkiopistossa vakavaa syrjintää. Vastaajien kertomuksissa opettajien suosikit ovat olleet usein naispuolisia ja tietty 'naistapaisuus' (huolellisuus, pitkäjänteiseen työskentelyyn kykeneminen, jopa tietty perfektionismi) vaikutti olevan (tai olleen) musiikkiopistossa tervetullutta, jopa toivottua. Toisaalta lahjakkuuspuhe, josta muutamat vastaajat kirjoittivat, yleensä lähtökohtaisesti suosii poikia, joiden ajatellaan olevan 'luonnostaan' lahjakkaita. Tyttöjä taas pidetään ahkerina ja heidän menestyksensä selitetään kovalla työnteolla. Selvitän, löytyykö aineistosta merkkejä tällaisesta ajattelutavasta.

Aineistossa kukaan ei reflektoinut oman perheen keski- tai suurituloisuuden merkitystä musiikkiopistokokemukselle. Muutama pienituloisesta perheestä tuleva raportoi ongelmista esimerkiksi soitinhankintojen kohdalla. Myöskään sukupuolen vaikutuksesta musiikkiopistokokemuksiin ei kirjoitettu. Tämä on kiinnostava tulos. Miksi näin on, ei välttämättä

selviä aineistoa tutkimalla. Pohdin, voiko se liittyä musiikkiopiston tiettyyn individualistiseen eetokseen, jossa lahjakkuuden ja oman ahkeruuden merkitys korostuu. Ulkoisten tekijöiden merkitys taas häipyä taustalle: esimerkiksi perhetaustan (varallisuus, yhteiskuntaluokka, etninen tausta) ja sukupuolen vaikutus menestykseen ja mahdollisuuteen saada tunnustusta ja kannustusta kotona ja musiikkiopistossa.

Yksi musiikkiopiston mahdollinen sukupuolittunut vaikutus on joidenkin vastaajien kritisoima ”luovuuskarsinta” eli se, että musiikkiopistokoulutuksessa ei ole koettu olevan tilaa oman musiikillisen toimijuuden kasvattamiseen ja oman luovuuden kultivointiin. Musiikkiopisto-opiskelijoista valtaosa on tyttöjä. Tästä syystä mikäli koulutus ei ole kannustanut opiskelijoita omaan musiikilliseen toimijuuteen ja luovuuteen, tämä vaikutus kohdistuu erityisesti tyttöihin.

Rivien välissä. Ideaalisubjektin rakentuminen kirjailijoiden työssä sukupuolen ja yhteiskuntaluokan näkökulmasta.

Taija Roiha, FM, väitöskirjatutkija, Jyväskylän yliopisto
taija.roiha@jyu.fi

Uusliberalistinen kapitalismi operoi taloudellisten rakenteiden ohella subjektiviteettien tuottamisen tasolla. Foucault’laisesta teoriaperinteestä käsin lähestyttynä aikakauden ideaalisubjektiviteettia on luonnehdittu usein yrittäjämäiseksi ja itse itsestään huolta kantavaksi toimijaksi (Foucault, 2008; Scharff, 2016.) Erilaisten luokkaan ja sukupuoleen kytkeytyvien valtahierarkioiden lävistämässä yhteiskunnassa tällaisiksi *arvon subjekteiksi* (Skeggs, 2014) tuleminen on kuitenkin riippuvainen käytössä olevista resursseista, jotka jakautuvat yksilöiden välillä epätasaisesti materiaalisista lähtökohdista riippuen. Materiaalisten resurssien epätasainen jakautuminen ei ole palautettavissa ainoastaan yhteen tekijään, vaan siihen vaikuttavat lukuisat risteävät erot, joita feministisessä tutkimusperinteessä on usein lähestytty intersektionaalisuuden käsitteen kautta (esim. Crenshaw, 1991; Collins & Bilge, 2016).

Vaikka taiteen, kulttuurin ja kirjallisuuden kentät usein esitetään avoimina, liberaaleina ja boheemeina toiminnan alueina (Gill, 2014), määrittävät yhteiskunnan valtahierarkiat väistämättä myös niiden toimintaa. Esimerkiksi Suomessa taidealat on havaittu yhdeksi voimakkaimmin periytyvistä koulutusaloista (Myrskylä, 2009). Luokan, sukupuolen ja muiden eroja ja eriarvoisuutta tuottavien mekanismien vaikutukset eivät kuitenkaan rajoitu taideoille hakeutumiseen, vaan vaikuttavat myös toiminnan mahdollisuuksiin myöhemmissä vaiheissa.

Käsittelen esitelmässäni ideaalisubjektin tuottamisen ja muodostumisen luokka- ja sukupuolisidonnaisia ulottuvuuksia kotimaisen nykykirjallisuuden kentällä. Analyysini kohteena on kirjailijoilta (n=47) keväällä 2018 kerätty tekstiaineisto, jossa vastaajia on pyydetty kertomaan omista sukupuoleen, yhteiskuntaluokkaan ja kirjailijan työhön liittyvistä kokemuksistaan. Esitelmässäni kysyn, millainen kuva ihanteellisesta ja menestyneestä kirjailijasta näistä vastauksista muodostuu ja miten tuo ihanne kytkeytyy sukupuoleen ja yhteiskuntaluokkaan liittyviin tekijöihin ja käytäntöihin. Aineistoon vastanneet kirjailijat edustavat eri kirjallisuudenlajeja sekä ovat niin sukupuoleltaan,

luokkataustaltaan kuin luokkaidentifikaatioltaan moninainen joukko, mikä tekee kokemusten analysoimisen sukupuolen ja luokan risteävät erot huomioivasta näkökulmasta samaan aikaan haastavan ja hedelmällisen tehtävän. Analyysini pohjalta esitän myös kriittisen kysymyksen siitä, onko kaikkea risteäviä eroja tarkastelevaa ja purkavaa analyysiä tarpeen tai perusteltua kutsua intersektionaaliseksi.

Kulttuuri peruspalveluna

Työryhmän puheenjohtajat: Minna Ruusuvirta, tutkija, Cupore, (minna.ruusuvirta@cupore.fi)
Vappu Renko, tutkija, Cupore, (vappu.renko@cupore.fi)

Lainsäädännön näkökulmasta kulttuuri on peruspalvelu, jonka turvaamisesta valtio ja kunnat vastaavat osana kansalaisten perusoikeuksia. Vuoden 2010 alussa voimaan tullutta lakia kunnan peruspalvelujen valtiosuudesta sovelletaan tehtäviin, joista säädetään kuntien kulttuuritoiminnasta annetussa laissa. Kuntien kulttuuritoimintaa on säädelty vuodesta 1980, jolloin laki kuntien kulttuuritoiminnasta tuli ensimmäistä kertaa voimaan. Lakia uudistettiin 1990-luvun alussa. Toinen uudistus on parhaillaan meneillään. Uudessa lakiehdotuksessa lain tavoitteet sekä kunnan tehtävät kulttuuritoiminnan järjestämiseksi määritellään nykyistä lakia monipuolisemmin. Kunnat voivat kuitenkin edelleen järjestää kulttuuritoimintaansa valitsemallaan tavalla ja laajuudella. Siten kunnat määrittävät itse peruspalvelujen alaa vaihtelevista lähtökohdista.

Laki peruspalvelujen valtiosuudesta toi kulttuuripalvelut osaksi aluehallintovirastojen säännöllisesti toteuttamaa peruspalvelujen arviointia. Kulttuuripalvelujen arviointeja on toteutettu vuodesta 2011 toimeksiannoilla Jyväskylän yliopistossa sekä viimeksi kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporessa. Arviointien näkökulmat kulttuuriin peruspalveluna ovat olleet hyvin vaihtelevia ja niiden osana on tarkasteltu muun muassa taloutta, toiminnan muotoja ja toteutusta.

Ei ole selkeää määritelmää sille, mitä kaikkea kulttuuri peruspalveluna kattaa. Peruspalveluilla yleisesti on vaihtelevia määritelmiä. Julkisten palvelujen käsitteistö on ylipäättään monimuotoinen: peruspalvelujen ohella puhutaan muun muassa lähipalveluista, kuntapalveluista sekä yleishyödyllisistä palveluista. Julkisten palvelujen tarjonta heijastaa laajempia yhteiskunnallisia kehityslinjoja sekä hallinnon eri tasojen (kunta, alue, valtio) vaihtuvia vastuita.

Peruspalveluihin liittyy yhdenvertaisuus palveluiden saatavuudessa. Kulttuurin alalla esimerkiksi kuntien kulttuuritoiminnan hallintorakenteet, toimintamallit ja toimintaan käytetty rahoitus vaihtelevat huomattavasti. Vaikka erilaisuus ja eriarvoisuus kulttuuripalveluissa ovat lisääntyneet, kulttuuripolitiikan näkökulma on ollut niukasti esillä alueellisen erilaistumisen tarkasteluissa.

Työryhmämme kutsuu tutkijoita keskustelemaan kulttuurista peruspalveluna vaihtelevista ja monitieteisistä näkökulmista. Esitykset voivat käsitellä esimerkiksi kulttuuria osana julkista palvelujärjestelmää ja sen muutoksia, kulttuuripalvelujen sisältöjä ja määrittelyjä, alueellista erilaistumista sekä kulttuuriin oikeuksiin liittyviä näkökulmia. Lähestymistapa voi olla niin teoreettinen kuin aineistoon pohjautuva.

On the optimal level of theatre subsidies

Seppo Suominen, Haaga-Helia University of Applied Sciences Helsinki, Finland
seppo.suominen@haaga-helia.fi

The aim of this paper to justify the high share of public subsidies to theatre sector and to show that ticket pricing should be in the inelastic segment on the demand schedule. The theoretical model is tested with Finnish data. The model follows the ideas presented by Prieto-Rodríguez and Fernández-Blanco (2006), however, here they were using a more general functional form while here a more detailed functions are used and therefore the results are more limited and cannot be generalised.

The principal-agent model in which the principal, i.e. the arts ministry commands the agent, i.e. the theatre manager to take actions on the principal's behalf motivated by a monetary reward. The optimal subsidy is positive more probably if the price elasticity of theatre performances is inelastic.

Using a Finnish data covering 58 theatres (subsidised by law) during a five year period from 2007 to 2011 reveals that the price elasticity of theatre performances is inelastic. If the subsidy is positive, an increase in the number of visitors increases also optimal subsidies but less than proportionally indicating that the share of public subsidies should be lower in larger towns where the potential for theatre visits is higher due to a larger population

Taide- ja kulttuuritoiminta osaksi sosiaali- ja terveystalouden rakenteita ja hyvinvoinnin edistämistä?

Olli Jakonen & Emmi Lahtinen, Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus

Juha Sipilän hallituksen ohjelman (Ratkaisujen Suomi 2015) taiteen ja kulttuurin kärkihankkeen yksi toimenpide tähtää prosenttitaiteen periaatteen laajentamiseen.¹ Taide- ja kulttuuritoiminta pyritään tuomaan osaksi sosiaali- ja terveystalouden järjestämistä (sekä yleisemmin hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä).² Tällä pyritään varmistamaan kaikkien ihmisten kulttuuristen perusoikeuksien toteutuminen ja perustalouden (kulttuuri perustalouksena)³ saavutettavuus kaikissa elämäntilanteissa, myös silloin kun mahdollisuus osallistua taiteeseen ja kulttuuriin muuten on heikentynyt. Toimenpide toteutetaan poikkihallinnollisena yhteistyönä opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sosiaali- ja terveystalouden kesken. Toteutusta ohjaa monialainen asiantuntijaryhmä.

Toimenpiteeseen osoitetulla määrärahalta (yhteensä 2 M€) tuetaan toimijoita olemassa olevien hyvien käytäntöjen tai uusien toimintatapojen kehittämisessä (sekä toteutetaan ohjattuja kokeiluja toimintamallien testaamiseksi). Valtionavustukset hankkeille jakaa Taiteen edistämiskeskus. Cuporen seuraa valtionavustettujen kehityshankkeiden⁵ etenemistä prosessiarvioinnin keinoin. Yhteensä 14 hanketta on saanut vuosina 2016 – 2018 kärkihankerahoitusta – toimijajoukossa on niin kulttuuritoimijoita, sote-organisaatioita kuin maakuntia.

Peruspalveluihin liittyy yhdenvertaisuus palveluiden saatavuudessa. Peruspalvelunäkökulmasta on kiinnostavaa, että kärkihankkeen keskeisenä pitkän tähtäyksen tavoitteena on saada taide- ja kulttuuritoiminta vakiintuneeksi osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteita, rahoitusta ja hyvinvoinnin seurantaan.⁶ Arvioinnin aikana on mainitun vakiintumistavoitteen toteutumisen edellytykset jaoteltu neljään, tosiinsa kytkeytyvään osaan: 1) rahoitus, 2) rakenteet, 3) taide/kulttuuri/taiteilija, 4) asenteet/osaaminen/tieto.

Teemoja ja näkökulmia työryhmään pohdittavaksi

- Oikeus osallistua taiteisiin ja kulttuuriin, kehittää itseään ja yhteisöään sekä mahdollisuus ilmaista itseään vapaasti ovat ihmisen kulttuurisia perusoikeuksia. Miten sosiaali- ja terveysalan palvelut tulisi järjestää, jotta jokaisella ihmisellä olisi mahdollisuus osallistua kiinnostuksensa mukaan hyvinvointia vahvistaviin taide- ja kulttuuripalveluihin?
- Esimerkkejä hallintosektoreiden ja eri toimijoiden argumenteista ja perusteluista taiteen ja kulttuurin vakiinnuttamiseksi/rahoittamiseksi osana sote-peruspalveluita?
- Tavoitteena on, että osuus sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämiseen varatusta käyttömäärärahasta kohdennetaan taide- ja kulttuuritoimintaan sosiaali- ja terveydenhuollon hoito- ja asiakastyössä. Mikä on taiteen ja kulttuurin merkitys hyvinvoinnin tuottajana, kun kuntien ja maakuntien rahoitukseen luodaan kannustinelementtejä (esim. verrattuna kunnallisiin liikuntapalveluihin)?
- Taiteen ja kulttuurin ymmärtäminen ja määrittely osana sosiaali- ja terveyspalveluita.
- Kuinka moniammatillinen yhteistyö ja käytännöt kulttuurialan ja sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden ja organisaatioiden välillä vaikuttavat palveluiden käytännön toteutukseen?
- Taide- ja kulttuuritoiminta osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä kulttuuristen oikeuksien toteutuminen osana maakunnan, järjestöjen ja kuntien yhdyspintapalveluita sekä osana kuntien ja alueiden hyvinvointikertomuksia sekä strategiatyötä.

Huomioita valtionosuusmallin uudistamiseen tähtäävästä lakiprosessista ja sitä ympäröivän diskurssin vaikutuksista taide- ja kulttuuriorganisaatioihin.

Hanna Ojamo, väitöskirjatutkija KUM, MUM, Taideyliopisto
hanna.ojamo@uniarts.fi

Taidejohtamisen ja yrittäjyyden aineryhmään MuTri-tohtorikouluun Taideyliopiston Sibelius-Akatemiaan tehtävä väitöstutkimus 2016–2021 pureutuu valtionosuusmallin (valtionosuusjärjestelmä, Vos) lakiuudistusprosessin vaikutuksiin suomalaisissa taideorganisaatioissa. Sosiologiaa, lakitiedettä, kulttuuripoliittikkaa ja johtamistieteitä yhdistävä kriittinen seurantatutkimus valottaa arvoja lakiuudistuksen taustalla kansainvälisessä kulttuuripoliittisessa kontekstissa sekä analysoi lain kuljetusta ja sen ympärillä käytävää poliittista diskurssia. Tutkimuksessa seurataan lakiprosessia painottuen siitä käytävään keskusteluun sosiaalisessa mediassa ja tiedotusvälineissä. Vuonna 2016 pääministeri Sipilän hallituksen aloittaman uudistuksen tavoite oli uudistaa museoita ja esittäviä taiteita koskeva valtionosuusjärjestelmä

vastaamaan nykyajan vaatimuksia. 2018 valmistuneessa lakiehdotuksessa esitettiin muun muassa valintoja rahoituksen kohdentumiseen, kriteeristöä ja vapaan kentän mukaantuloa valtionosuuden piiriin. Ministeri Terho (Sin.) pysäytti kuitenkin lainvalmistelun poliittisen prosessin keväällä 2018. Tämä merkitsi, että laki ei enää etene tällä vaalikaudella. Kvalitatiivinen tutkimus käynnistyi vuonna 2016. Taustatutkimusta varten vuosina 2015–2017 haastateltiin ministeriöiden virkamiehiä, lainoppineita, professoreita, tutkijoita sekä poliitikkoja. Laaja aineisto koostuu organisaatio- ja asiantuntijahaastatteluista, mediaseurannasta, kulttuuripoliittisten raporttien ja asiakirjojen analyysistä, observaatioista ja rahoitusdokumenteista. Tutkimuksen viitekehys on kriittisessä teoriassa ja sosiologiassa. Metodi on kriittinen diskurssianalyysi yhdistettynä poliittiseen kontekstianalyysiin.

Avainsanat: Taideorganisaatiot, kulttuuripolitiikka, johtaminen, sosiologia, kriittinen diskurssianalyysi, rahoitus

Toiminnalliset identiteetit ja subjektiivisuuksien tuottaminen

Työryhmän puheenjohtajat: Anna Sivula, Turun yliopisto (ansivu@utu.fi), Taru Slutbäck, Turun yliopisto (tatusl@utu.fi)

Tutkitko toimintakyvyn, subjektiivisuuksien tai toiminnallisen identiteetin muotoutumista? Haluatko tulla kertomaan ja keskustelemaan metodologiasta ja käsitteistä? Tässä työryhmässä tarkastellaan sitä, miten menneisyyden tulkinnoilla operoiva identiteettien työstäminen mahdollistaa ja ehdollistaa erilaistensubjektiivisuuksien (tai ”subjektiviteettien”) muotoutumista. Meille menneisyys, taide ja kulttuuri sekä niiden tulkinnat ovat identiteettityökaluja, joilla muutetaan materiaa. Subjekti ei kiinnosta meitä berger-luckmanilaisittain konstruoituna möykkynä, vaan emergenssinä ja rihmastona. Subjektiivisuuksia ei rakenneta vaan ne tapahtuvat. Subjektiviteetti on prosessi, joka etenee käyttämällä ja hylkäämällä tarjolla olevia resursseja.

Työryhmään toivotaan esityksiä, jotka käsittelevät monikoosteisia, liikkeessä olevia, virtaavia ja haluavia identiteettejä tai subjektiviteetteja. Tutkimuskohde voi olla yksilöllinen, kollektiivinen tai Institutionaalinen. Kaikkien tieteenalojen edustajat ovat tervetulleita. Esitys voi identifioitua myös tieteenalojen väliseen tilaan. Tutkimus voi käsitellä aihepiirejä taiteesta virtuaalimaailmoihin. Näkökulmasi voi liittyä esimerkiksi kieleen, visuaalisuuteen, ääniin, paikkoihin, ruumiillisuuteen tai teknologioihin.

Yskiikö kone aineeseen törmätessään? Toiminnallinen identiteetti kulttuuriperintöprosessin moottorina.

Anna Sivula, Turun yliopisto
ansivu@utu.fi

Kriittiselle kulttuuriperinnöntutkimuksen traditiolle on 2000-luvulla ollut tyypillistä sulkeistaa kulttuuriperinnön aineellisuus määritelmän ulkopuolelle. (esim. Smith 2006). Idean mallintaa kulttuuriperintöä aineellisia jälkiä merkitsevänä identiteettityönä sai alkunsa 2010-luvun alussa, kun pyörittelin erilaisia semioottisia, merkkiteorioihin perustuvia kulttuuriperintökäsityksiä. Päädyin omassa mallissani painottamaan toimivan kulttuuriperintöyhteisön roolia kulttuuriperintöä ylläpitävänä ja tuottavana yksikkönä. Kulttuuriperintöprosessia, jota voi nimittää myös kulttuuriperinnön jatkuvaksi tulemisen tilaksi, päädyin lopulta kuvaamaan identiteettityön käsitteellä. Sitten on herännyt uusia kysymyksiä, esimerkiksi kysymys siitä, miten semioottiseen teoriaan ja traditioon kytkeytyvä kulttuuriperintökäsitys antaa tilaa materialistisille ja posthumanistisille kysymyksenasetteluille.

Esittelen esityksessäni ensin toiminnallisiin identiteetteihin perustuvaa kulttuuriperintökäsitystä teolliseen kulttuuriperintöön liittyvien tapausten valossa. Siirryn sen jälkeen vastaamaan niihin haasteisiin, joita uusmaterialistiset ja posthumanistiset kysymykset toiminnalliseen identiteettiin perustuvalle kulttuuriperintökäsitykselle asettavat.

Hyvinvoinnin ja kulttuurin sommitelmat

Taru Slutbäck, Turun yliopisto

tatusl@utu.fi

Miesten terveyttä ja hyvinvointia tutkittaessa käytetään usein maskuliinisuuden käsitettä. Tällä voidaan tarkoittaa erottautumista naisista tai jonkinlaista miesideaalia. ”Miehisillä elämäntavoilla” puolestaan tarkoitetaan epäterveellisiä elämäntapoja. Miehillä suunnattu hyvinvointineuvonta voikin perustua stereotypiaan, jonka mukaan miestä kiinnostaa kalja, makkara ja jalkapallo. Kun miesten hyvinvointiin liitetään vain ”miehisä” lajeja ja maskuliinisuutta, uusinnetaan suppeita hyvinvointidiskursseja, mutta myös kuvataan kohderyhmän toiminnan mahdollisuuksia ja rajoitteita; annetaan ehtoja hyvinvointiin liittyvälle identiteettityölle.

Väitöskirjassani tutkin miehille suunnattua terveysneuvontaa ja miesten omia käsityksiä ja kokemuksia terveydestä ja hyvinvoinnista. Näitä kokemuksia pyrin tavoittamaan haastatteleamalla eri ikäisiä ja erilaisia miesryhmiä. Lähestyn haastatteluaineistoa uusmaterialistisesta, deleuzelais-guattarilaisesta näkökulmasta.

Ranskalaisten filosofien Gilles Deleuzen ja Félix Guattarin mukaan olennaista ei ole keskittyä tulkitsemaan subjektin olemusta, vaan pyrkiä näkemään mahdollisuudet ja muutoksen mahdollistavat katalyytit. Näin ollen keskiössä ei ole subjekti, vaan *subjektiviteetti*. Guattarin mukaan kyseessä onkin valinta; ”joko objektivomme, esineellistämme, 'tieteellistämme' subjektiviteetin tai päinvastoin pyrimme käsittämään sen oman luovan prosessisuutensa ulottuvuudessa.” (Kaaosmoosi 1992/2010) Subjektiviteettia voisi siis kuvata toimintaan ja tulemisiin suuntautuvaksi identiteetiksi.

Esityksessäni pohdin terveyssubjektiviteetin prosessuaalista olemusta; kulttuurin ja kulttuuriperinnön käyttöä miesten puheissa hyvinvoinnista ja kysyn, minkälaisessa roolissa kulttuuri on ja miten se toimii subjektiviteettien muodostamisessa ja muodostumisessa. Henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin monimuotoiset sommitelmiin kuuluu niin yhteisöllisiä, ympäristöihin ja materiaalisuuksiin liittyviä kuin teknologiaakin käyttäviä sommitelmia. Minkälainen resurssi kulttuuri on ja minkälaisissa sommitelmissa se toimii? Entä minkälaisiin sommitelmiin se ei sovi? Onko miesten haastatteluissa nähtävissä monimuotoisia, parempaan hyvinvointiin suuntaavia ja luovia subjektiviteetteja?

Taiteilija-ammattien identiteetit työn liukumien politiikkana

Pia Houni, TeT, dos., Työterveyslaitos

pia.houni@ttl.fi

Taideammattien kentässä on tapahtunut viime vuosikymmenien aikana muutoksia. Perinteinen näkemys taiteilijaidentiteetistä on laajentunut erilaisten käsitteiden avittamana, viime aikoina erityisesti hybriditaiteilijan käsitteellä. Taiteen kääntyessä yhä enemmän sosiaalisten kenttien suuntaan, myös taiteilija-ammateissa tapahtuneet muutokset kiinnittävät tekijöitä yhteiskuntaan uusin tavoin. Traditiota kohtaavat uudet käytännöt ja herättävät syystäkin hämmennystä määritellä toiminnallisia identiteettejä tekijöille. Näihin määrittelyihin sisältyy myös sisäisiä valtarakenteita, asenteita, väärintulkintoja, rajalinjojen puolustamista. Herää kysymys siitä, mitä nämä liikehdinnät edustavat tällä hetkellä taiteen kentässä, ja professioiden näkökulmasta. Onko identiteettipolitiikka ajankohtaista? Vai tarvitaanko kokonaan uudenlaisia lähestymistapoja tulkita taidekentän ja yhteiskunnan eri sektoreiden välisten subjektiasemointia tarkastelua?

Identiteetin käsite nousi intensiivisen akateemisen keskustelun aiheeksi 1980-luvulta alkaen (esim. Taylor 1989 ja 1992; Giddens 1991, Hall 1992, Castells 1997). Identiteetin käsite pitää sisällään sekä ajatuksen erityislaatuudesta yksilöllisyydestä että samankaltaisuudesta tiettyjen toisten yksilöiden tai ryhmien kanssa. Identiteetin käsitettä voidaan käyttää ilmaisemaan keskeisiä sosiaalisia ja kulttuurisia erotteluja yksilöiden ja ryhmien välillä: etnisyyttä, kansallisuutta, sukupuolta, seksuaalisuutta, rotua, luokkaa ja ammattia. (Lawler 2014, 7–15.) Identiteetin käsite on nivottu vahvasti myös taiteilijatutkimukseen ja taiteilijäkäsityksen kulkuun (Lepistö 1999, Houni 2000). Identiteetin kytkeä postmoderniin teoriakeskusteluun muistuttaa yllättävän paljon tämän hetken keskustelua hybridiammatillisuudesta. Tarkempaa tarkastelua aiheen ympäriltä ei toistaiseksi ole kuitenkaan tehty.

Työn näkökulmasta katsottuna identiteetti ymmärretään yksilön itsensä määrittelemäksi ammattistatukseksi. Tähän liittyy kiinteästi ammatillinen viiteryhmä, johon yksilö identifioituu (eräänlainen me-diskurssi). Kapeasti ymmärretyn työn käsitteen maailmassa liitämme identiteetin kuvaamaan vain yhtä profession ja ammatillisuuden viitekehystä. Yhteiskunnan ja työn muutosten seurauksena tämä näkökulma on vanhentunut. Yhä useamman yksilön työ hajaantuu usean ammatin harjoittamiseksi ja/tai työtä voidaan toteuttaa sitoutumatta identiteettitasolla ammatilliseen viitekehukseen. (Ansio, Houni, Piispa 2018.)

Tarkastelen tässä puheenvuorossani edellä esitettyjä näkökulmia taiteilijahaastatteluaineiston (N=39) kautta. Haastatellut taiteilijat ovat itse tunnistaneet itsensä tekijöiksi, jotka toteuttavat taiteilija-ammattiaan erilaisilla toimikentillä. He pohtivat toiminnallisen identiteetin kautta omaa positiotaan tekijöinä, ammatillisina ja siten suhteutettuna oman työnsä missioon.

Kulttuurinen resilienssi – Käsite, teoria ja haasteet

Piia Pentti, Turun yliopisto

pisupe@utu.fi

Yhä useampi meistä elää moninaisissa, monikulttuurisissa ja dynaamisissa yhteisöissä ja kasvaa heterogeenisistä kulttuureista kumpuavaan identiteettiin. Yhteiskunnan muutokset edellyttävät meiltä jokaiselta kykyä sopeutua. Esitelmässäni tarkastelen paikallisyhteisöjen osallistavien kertomusten

(narratives of belonging) ja kulttuurisen resilienssin (cultural resilience) välistä suhdetta. Etsin paikallisyhteisöjen tutkimuksen kontekstissa vastausta kysymykseen, miten yhteisöt sopeutuvat ja menestyvät alati muuttuvassa maailmassa. Avaan uusia näkökulmia paikallisyhteisöjen kulttuuriseen resilienssiin, sen rakentumisen ehtoihin ja mahdollisuuksiin.

Resilienssin käsitettä on kehitetty ympäristö- ja taloustieteissä, ja ihmistieteissä tunnetaan sosiaalisen resilienssin käsite. Käsitteestä puuttuu yhä holistinen, kulttuurinen ulottuvuus, jota tarvitsemme ymmärtääksemme, miten yhteisöt sopeutuvat ulkoisiin stressitekijöihin ja muutoksiin. Ymmärtämällä, miten jokin paikallinen yhteisö sopeutuu kohtaamiinsa haasteisiin, lisäämme käsitystämme siitä, miten ihminen toimii ja selviytyy alati muuttuvassa yhteiskunnassa ja maailmassa.

Esimerkkikohteenani on Naantalın kaupunki, johon yhdistyivät vuosina 2009 ja 2011 Merimaskun, Rymättylän ja Velkuan kunnat sekä Livonsaaren ja Lempisaaren alueet. Esitelmässäni tarkastelen naantalilaisten sopeutumista paitsi kuntaliitoksiin, myös laajemmassa mielessä muuttuviin ympäristöihin (fyysisiin ja sosiaalisiin) kulttuurisen resilienssin käsitettä soveltamalla ja kehittämällä.

Musiikki muutosvoimana: musiikintutkijat yhteiskunnassa

Työryhmän puheenjohtaja: Sini Mononen (siinmo@utu.fi)

Työryhmässä aktivistiseen musiikintutkimukseen keskittyvä Tutkimusyhdistys Suoni ry:n pohtii musiikkiin, oikeudenmukaisuuteen ja eriarvoisuuteen liittyvää yhteiskunnallista tutkimustoimintaa. Samalla esitellään yhdistyksen 8.12.2018 julkaistavaa manifestia *Musiikki muutosvoimana: musiikintutkijat yhteiskunnassa*. Vuonna 2017 perustettu, kuudesta musiikintutkijasta koostuva yhdistys tutkii, minkälaisia ovat yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden käytännöt musiikissa ja miten aktivistinen musiikintutkimus voi valjastaa ne yhteiskunnallisen keskustelun ja eriarvoisuuden vastaisen taistelun välineeksi.

Naissäveltäjät ja -kapellimestarit Suomen sinfoniaorkesterien ohjelmistoissa 2000-luvulla: klassinen musiikki, sukupuolinen syrjintä ja tasa-arvon edistäminen

Susanna Välimäki, Tutkimusyhdistys Suoni ry & Turun yliopiston Musiikkitiede

Tarkastelen esitelmässäni sukupuolijakaumaa suomalaisten sinfoniaorkestereiden ohjelmistojen kapellimestari- ja säveltäjänimissä. Tarkemman tarkastelun alla ovat Radion sinfoniaorkesterin (RSO) ja Helsingin kaupunginorkesterin (HKO) 2010-luvun kausiohjelmat. Klassisen musiikin ja sen perinteeseen liittyvän nykymusiikin kulttuuri on edelleen Suomessa sukupuolisesti voimakkaan vinoutunutta säveltäjiin ja kapellimestareihin liittyen. Säveltäjien ja kapellimestarien ”all male panelit” ovat tavallisia paitsi sinfoniaorkestereiden ohjelmistoissa myös esimerkiksi klassisen musiikin festivaaleilla ja klassisen musiikin radio-ohjelmissa. Tarkastelen esitelmässäni tätä sukupuolista syrjintää klassisen musiikin kulttuurissa vertailemalla RSO:n ja HKO:n 2000-luvun ohjelmistokehitystä ja tarkentamalla tarkasteluni erityisesti viime vuosiin eli Hannu Linnun johtamaan RSO:hon ja Susanna Mälkin johtamaan HKO:hon. Pohdin myös, minkälaisia aktivistisia toimia muusikot ja festivaalijärjestäjät ovat tehneet sukupuolisen tasa-arvon edistämiseksi (esim. Meidän Festivaali ja Kokonainen). Erityisesti pohdin sitä, minkälaista sukupuolista tasa-arvoa edistävää yhteistyötä aktivistinen musiikintutkija voi tehdä sinfoniaorkestereiden kanssa. Niin ikään esittelen Turun filharmonisen orkesterin kanssa suunnittelemani naissäveltäjiin ja -kapellimestareihin keskittyvää yhteistyöhanketta. Lähestymistapani ammentaa feministisestä musiikintutkimuksesta sekä aktivistisesta musiikintutkimuksesta.

Asiasanat: aktivistinen musiikintutkimus, klassinen musiikki, sukupuolinen tasa-arvo, sinfoniaorkesteri, naissäveltäjä, naiskapellimestari, feministinen musiikintutkimus

Forskaren som folkbildare och musikfostrare: Samhällsansvarets möjligheter och utmaningar

Kaj Ahlsved, Tutkimusyhdistys Suoni ry

Universitetet och högskolor brukar anses ha tre uppgifter: att forska, att undervisa samt att förse samhället med ny kunskap. Universitetens så kallade ”tredje uppgift” är relaterad till samhällsansvar och är ett sätt för forskningen att rättfärdiga sin existens i samhällets ögon och påverka utvecklingen genom att man skriver så att fler än experterna förstår. Detta är något som traditionellt inte har prioriterats vid universiteten. Snarare är det så att det som forskaren gör tillsammans med aktörer utanför de vetenskapliga domänerna har universiteten ett ambivalent förhållande till det: Det är bra att synas och höras så länge som det gagnar forskaren och forskningens hemvist, universitetet.

I det här föredraget ser jag forskarens samhällsansvar vara relaterad till folkbildning och förändringskraft. Genom ett aktivistiskt förhållningssätt på folkbildning har forskaren möjlighet att inte bara vara en som studerar samhället men som också förändrar det. Forskaren behöver inte bara delge information, hen kan ta ställning, fostra, diskutera, tolka och förklara och bli en aktiv aktör för bildning och förändringsprocesser.

Föredraget baserar sig på min essä i Forskningsföreningen Suoni rf.s manifest och jag lyfter fram tre olika perspektiv på forskarens roll i samhället: forskaren som samhällskommentator, forskaren som journalist och slutligen, det mest aktivistiska perspektivet, forskaren som frigörande pedagog. Den röda tråden mellan dessa roller är ett aktivistiskt förhållningssätt; viljan att sprida kunskap och att öppna upp för nya tolkningar som sporrar människors kreativitet och egen aktivitet.

Valkoisuuden normit ja toiseuttaminen musiikintutkimuksessa

Kim Ramstedt, Tutkimusyhdistys Suoni ry

Tarkastelen esitelmässäni minkälaisia mielikuvia musiikintutkimuksen myötä välittyy maantieteellisesti etäisistä kulttuureista ja ihmisryhmistä. Musiikkia käytetään usein edistämään moninaisuutta ja kulttuurien välistä ymmärrystä, mutta sen myötä leviää helposti myös kulttuurisia stereotyyppioita: tutkimuksenkin yhteydessä saatetaan helposti ja usein huomaamattakin kaavamaisaa ja olemuksellista ihmisryhmiä. Keskityn esitelmässä erityisesti etnomusikologiseen tutkimusperinteeseen ja sen kenttätyökeskeisyyteen. Kenttätyö ei ole pelkästään etnomusikologisen tiedon tuottamisen, materiaalin keräämisen ja teorioiden testaamisen tila. Se on myös ymmärretty (etenkin yhdysvaltalaisessa perinteessä) paikaksi, joka tuottaa etnomusikologeja. Tämä etnomusikologian alalla vallassa oleva aate värittää vahvasti sitä kuvaa, jota se eri musiikkikulttuureista välittää. Kärjistetysti voisi sanoa, että Euroopan ja Yhdysvaltojen valkoisissa yliopistoissa on pysynyt etnomusikologisen itseisarvona maantieteellisesti tai vähintään kulttuurisesti etäisten musiikkien ja niitä ympäröivien sosiaalisten järjestelmien kuvailu akateemisella kielellä ja muulle (erityisesti valkoiselle) tiedeyhteisölle. Kun näitä kuvailuja vertailee eurooppalaisia koskevaan kulttuurintutkimukseen, joka painottaa identiteettien, erojen ja todellisuuksien sosiaalisista rakentumista, voi etnomusikologian tutkimusperinteessä huomata liioiteltuja kuvauksia tutkitun musiikin erilaisuudesta ja toisaalta yliampuvia tulkintoja tutkitun musiikin merkityksestä jollekin tietylle ihmisryhmälle. Miten tutkija, joka välittää tietoa muista

musiikkikulttuureista, todella edistää tasa-arvoa? Kenelle ja mitä varten tietoa tuotetaan ja minkälaisia mielikuvia ja rakenteita tämä ylläpitää?

Psychedelic Superspade”: Jimi Hendrix mustaihoisena rock-tähtenä

Rami Mähkä, Turun yliopisto

Paperini tarkastelee Jimi Hendrixia populaarimusiikin poikkeustapauksena, eli mustaihoisena rocktähtenä. Vaikka Hendrixin sosiaalinen ja tähteyttä edeltänyt musiikillinen tausta oli poikkeuksetta afroamerikkalainen, siirtyminen (valkoihoisiin) rock-piireihin teki hänestä tähden – valkoisille yleisöille esiintyvän rocktähten. Esityksessäni tarkastelen Hendrixin rasistissävytteistä vastaanottoa rocklehdissä vasten hänen kiistatonta menestystään nimenomaan valkoisen yleisön keskuudessa, hänen bluestraditiosta nousevaa ”autenttisuuttaan” niin (valkoisten) brittiläisten rockmuusikoiden (Rolling Stones, Eric Clapton...) keskuudessa sekä lopuksi hänen kuolemanjälkeistä, edelleen jatkuvaa läsnäoloaan populaarikulttuurissa, jossa Hendrix on yhtäältä, musta, afroamerikkalaisen 1960-luvun kansalaisoikeustaistelun historiallinen symboli, toisaalta ”väritön”, rockin historian suur mies.

Toiminnallinen instituutiokritiikki aktivistisen musiikintutkimuksen muotona.

Sini Mononen, Tutkimusyhdistys Suoni ry & Turun yliopisto, musiikkitiede

Instituutio voi aiheuttaa siellä toimivassa institutionaalista melankoliaa. Instituutionaalinen melankolia oireilee monin tavoin: on vaikeaa hahmottaa, ketä varten instituutio on olemassa, mitkä sen tehtävät ovat, millaista identiteettiä se palvelee tai kuinka siellä voi toimia mielekkäästi. Instituutionaalinen melankolia voi johtaa haluan jättäytyä kokonaan instituution ulkopuolelle, jolloin ongelmana voi olla marginalisoituminen ja eristäytyminen. Affektina instituutionaalinen melankolia on lamaannuttava ja toimintaa estävä.

Käsittelen toiminnallista instituutiokritiikkiä institutionaalisen melankolian lääkkeenä. Toiminnallinen instituutiokritiikki syntyy halusta muuttaa vallitsevia olosuhteita. Se on aktivistinen metodi, joka kohdistuu vanhan kritisoimisen sijaan voimakkaasti uuden rakentamiseen. Malleja toiminnalliselle instituutiokritiikille voidaan löytää taide- ja tiedemaailmasta. Käsittelen 2000-luvun toiminnallista instituutiokritiikkiä erityisesti musiikintutkimuksen näkökulmasta. Kysyn, millaisia muotoja toiminnallinen instituutiokritiikki voi saada ja mitkä sen tavoitteet voivat olla.

Asiasanat: toiminnallinen instituutiokritiikki, aktivistinen musiikintutkimus, instituutionaalinen melankolia, musiikin tutkimus 2000-luvulla.

Kulttuurinen osallisuus ja osattomuus

Työryhmän puheenjohtajat: Mari Aholainen (JyU), Kaisu Kumpulainen (JyU), Riie Heikkilä (TaY)

Työryhmässä käsitellään kulttuurista osallisuutta, osallistumista ja osattomuutta laajasta näkökulmasta. Kulttuurisen osallisuuden ja osallistumisen lisääminen ovat suomalaisen kulttuuripolitiikan suuria tavoitteita. Perinteisesti kulttuurista osallistumista on tutkittu kulttuuripalveluiden saavutettavuuden näkökulmasta. Kulttuurinen osallisuus ja osattomuus ovat kuitenkin laajempia ja moninaisempia ilmiöitä. Niitä voidaan tarkastella esimerkiksi iän, rakenteiden, vuorovaikutuksen, kokemuksellisuuden tai politiikan näkökulmista. Kulttuurisen osallisuuden, osallistumisen tai osattomuuden määrittely on myös moninaista. Osallisuus kulttuuriin voi tarkoittaa sekä vähemmistöjen oikeuksia että mahdollisuutta olla osa valtakulttuuria. Kulttuurinen osallistuminen taas voi tarkoittaa perinteisten instituutioiden tarjoamaan kulttuuritoimintaan osallistumista tai vaikkapa nuorten mahdollisuutta toteuttaa itselleen tärkeitä juttuja.

Seurakunta taideosallistumisen paikkana

Heli Ansio

Esitelmäni käsittelee seurakunnissa järjestettävää ryhmämuotoista taidetoimintaa kulttuurisen osallistumisen näkökulmasta. Kulttuuriosallistumisen tutkimuksessa on painottunut esimerkiksi perinteisten taide- ja taidekasvatusinstituutioiden toimintaan osallistuminen. Seurakuntien järjestämä taidetoiminta on jäänyt tutkimuksessa sivurooliin. Seurakunnissa kuitenkin järjestetään melko paljon toiminnallisia ryhmiä ja kursseja, joissa osallistujat työskentelevät eri taiteenlajien (teatteri, tanssi, kuvataide, musiikki ja niin edelleen) menetelmin. Toiminta voi olla vakiintunutta, harrastusluonteista toimintaa tai lyhytkestoisempaa ja pistemäisempää – esimerkiksi yksittäinen tapahtuma tai iltakurssi. Toimintaa voivat ohjata seurakunnan virassa toimivat ammattilaiset tai sitä varten voidaan palkata erityinen ohjaaja.

Esittelen puheenvuorossani kahdessa helsinkiläisessä evankelis-luterilaisessa seurakunnassa vuonna 2017 toteutettua etnografista tutkimusta. Tutkimusaineisto koostuu osallistuvasta havainnoinnista kolmessa taideryhmässä sekä ryhmiin osallistuneiden (N=14), ryhmien ohjaajien (N=3) sekä kirkkoherran (N=1) haastatteluista. Esityksessäni pohdin, millainen taide- ja kulttuuriosallistumisen paikka seurakunta voi olla. Ketkä osallistuvat seurakunnan taideryhmiin ja miksi? Millaisia merkityksiä osallistujat ja ohjaajat antavat seurakunnan taidetoiminnalle yhtäältä taideharrastuksen ja toisaalta uskonnollisen osallistumisen näkökulmasta? Miten seurakunnissa oikeutetaan taidetoiminnan tarjoamista? Entä mitä taidetoiminnan järjestäminen kertoo seurakunnista? Tutkimustulokset osoittavat, että seurakunnan taideryhmissä kävijät ja niiden ohjaajat mieltävät seurakunnan taidetoiminnan osaksi kulttuuriosallistumista, mutta se myös rakentaa osallisuutta seurakunnan toimintaan.

Tutkimus on toteutettu osana Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston Tasa-arvoinen yhteiskunta -ohjelmasta rahoitettua ArtsEqual-hanketta (hankenumero 293199)

Rakennetaan osallisuutta

Ulla Kiviniemi

Tässä esityksessä tarkastellaan osallisuuskasvatusta ja uuden koulurakennuksen rakentamista toimijoiden yhteisenä prosessina. Rakennuskohteena on monitoiminnallinen yhtenäiskoulurakennus, jossa tulevat toimimaan myös kirjasto, nuorisotoimi sekä useat iltakäyttäjät.

Kunnan osallisuusohjelman päämääränä on vuoropuhelun lisääminen asukkaiden ja hallinnon välillä sekä osallisten ottaminen mukaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Alueen asukkaita ja lasten vanhempia on kuultu ja rakennuksen käyttäjät ovat päässeet vaikuttamaan suunnittelutyöhön sekä kontaktitapaamisissa ja viestintäteknisin keinoin. Kaavoituksessa huomioidaan kevyen liikenteen turvallisuus sekä luonnonmukaisen ympäristön luontoarvot.

Kunnan sivistystoimessa panostetaan nuorisoa aktivoivaan osallisuustyöhön, jonka tavoitteena on saada nuorille tunne osallisuudesta ja kuulumisesta. Opetuksellisesti rakennuksen halutaan tukevan laaja-alaisesta ilmiöpohjaista oppimista uuden opetussuunnitelman (OPS 2016) mukaisesti.

Rakentamisen ideointiryhmä asetti koululle haasteen toteuttaa eheyttävä monialainen oppimiskokonaisuus lasten äänen kuulumiseksi rakennushankkeessa. Aloitetta taustoitti suositus Lapsivaikutusten arvioinnista, mikä on lapsiin kohdistuvien vaikutusten ennakointia sekä palveluiden suunnittelua. Opetussuunnitelman mukaan myös demokraattisen osallistumisen tulisi punoutua arkipäivään sekä edistää oppilaiden osallistumista koulussa ja yhteiskunnassa.

Koulun opettajille annettu eheyttävä tehtävä oli laajuudessaan uusi. Samaan aikaan koululla oli sovittu toteutettavaksi opettajankoulutuksen opetusharjoittelu, johon osallistui 15 opiskelijaa. Opettajaopiskelijoille harjoittelu tavoitteli mm. toimimista ammatillisesti työyhteisössä sekä toimintaa suhteessa yhteiskuntaan ja koteihin. Nämä tavoitteet liitettiin harjoittelussa uuden koulun suunnitteluun yhteistyössä koululaisten ja koulun väen kanssa.

Koulun väki sai näin konkreettista apua harjoittelijoista. Lisähenkilöstö oli tervetullutta toiminnan organisointiin ja toteutukseen (oppilasryhmien liikuttelu, hankinnat). Myös uudet opetukselliset ideat, kuten draaman käyttö, yhteisopettajuus ja oppilaitten ryhmittely uusin tavoin, otettiin mielellään vastaan. Sukupolvien välistä oppimista koskevan tutkimuksen mukaan nuoret opettajat ovat välittäneet vanhemmalle opettajasukupolvelle mm. tvt –taitoja, oppilaiden nykykulttuurin ja elämismaailman tuntemusta sekä idealistista kiinnostusta nuoria kohtaan. Vanhemmat opettajat saavat kiitosta nuoremmilta oppilaantuntemuksesta ja hyvien rutiinien rakentamistaideoista. Lisänsä toimintaan toi nuorisotoimen kiinnostus, raportointi suunnitteluryhmälle ja nykyaikainen medianäkyvyys.

Hanke on kesken ja sen on lisännyt hallinnonalojen sekä opettajankoulutuksen ja koulutoimen yhteistoimintaan. Esityksessä kuvataan toteutettua monialaista oppimiskokonaisuutta ja lasten tuotoksia.

Tavoitteena merkityksellinen elämä Turun museokeskuksen ja Lausteen kotihoidon yhteinen pilottiprojekti

Riitta Kormano & Pia Hovi-Assad

Turun kaupungin kotihoito laatii yhdessä asiakkaan kanssa yksilöllisen hoito- ja palvelusuunnitelman, joka sisältää asiakkaan toiveita kulttuuripalveluiden suhteen. Kuluvan vuoden aikana kotihoidon henkilökuntaa on koulutettu mm. aiheeseen ”Merkityksellinen elämä ja kulttuurin kirjaaminen”. Koulutuksessa on yhdessä pohdittu, mikä merkitys taiteella on kotiin vietävien palveluiden osalta.

Kotihoidon asiakkailta on saatu hyvää palautetta museokeskuksen tuottamasta ”Vanhoja valokuvia Turusta” -paketista. Turun museopalvelut pyrkii tarjoamaan kaupunkilaisille parempia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia museopalveluiden kehittämiseen. Pilottiprojektin tavoitteena on kehittää pakettia edelleen vuorovaikutuksessa palveluntuottajan ja asiakkaiden kanssa. Pilotissa luodaan kotiin vietäviä, elämyksellisiä, museaalisiin aineistoihin perustuvia taide- ja kulttuuripaketteja, joiden avulla edistetään osallisuutta ja aktiivista elämäntapaa.

Lausteen kotihoidon alueella on yli sata asiakasta, joista moni ei erinäisistä syistä pääse kulttuuripalveluiden pariin. Pilottiin valitaan 5-7 asiakasta, joille luodaan haastatteluiden pohjalta asiakasprofiilit. Paketit kohdennetaan historiallisten aineistojen nostattamien henkilökohtaisten muistojen pohjalta. Teemallisesti keskitytään työhön, työelämään ja ammatteihin. Museokeskuksen kokoelmista valitaan soveltuvia aineisto- ja esinekokonaisuuksia, joissa otetaan huomioon erilaisten asiakkaiden tarpeet. Elämyksellisessä aktivoinnissa käytetään yhteisötaiteen keinoja ja kulttuurihistoriallista osaamista sekä samalla testataan toimiiko tämä aihepiiri keskustelunavaajana. Turun museokeskuksen kokoelmissa on n. 200–300 000 esinettä ja 2 miljoona valokuvaa, jotka kertovat eri tavoin Varsinais-Suomen alueen historiasta. Esineistä tuotetaan 3D-malleja historiallisten merkitysten avaamiseksi, kosketeltaviksi ja omakohtaisesti koettaviksi. Aineistopaketteihin kootaan myös esineitä opetuskokoelmasta. Dokumentointia toteutetaan alusta alkaen ja myöhemmin materiaalia arkistoidaan tutkijoiden käyttöön.

Pilotointivaiheen jälkeen palvelupaketteja kehitetään eteenpäin saadun palautteen pohjalta. Laajempi kokeilu sisältää isomman asiakaspohjan sekä ryhmätoiminnan. Projektin myötä luodaan palvelupolku, jossa hyödynnetään toteutettuja palvelupaketteja. Moniaistisuutta aktivoivia ja elämyksellisiä kulttuuripaketteja voidaan hyödyntää monipuolisesti kotihoidon piirissä, hoivakodeissa, etsivän ja löytävän vanhustyön parissa. Tulevaisuudessa voi olla mahdollista tilata älypuhelimella palvelupaketti suoraan kotiin.

Arktinen taide ja kulttuurinen kestävä kehitys

Maria Huhmarniemi

Tarkastelen osallisuutta kulttuurisen kestävä kehityksen näkökulmasta. Kulttuurisella kestäväällä kehityksellä tarkoitetaan usein esimerkiksi kokemusta kulttuurin jatkuvuudesta sekä ihmisten mahdollisuutta oman kulttuurinsa tekijyyteen. Käytän arktisen taiteen käsitettä kuvaamaan taidetta, joka pyrkii edistämään kestävä kehitystä arktisella alueella. Tarkastelun kontekstina on lappilainen kulttuuriympäristö, johon liittyy muun muassa alkuperäiskansojen ja valtaväestön kulttuurin vuorovaikutus ja toisaalta kulttuurinen hyväksikäyttö ja niin sanottu kulttuurinen omiminen. Esittelen taideperustaista tutkimusta, jossa tavoitteena on alkuperäiskansojen ja valtaväestöön kuuluvien taiteilijoiden vuorovaikutus. Taustoitin tutkimusta kulttuuripoliittisilla linjauksilla siitä, millaista

taidetta ja kulttuuria pyritään tukemaan arktisella alueella. Keskustelen myös kulttuurisesta revitalisaatioista sekä sen problematiikasta.

Yleinen kirjasto julkisena tilana – havainnointia Entressen, Ison Omenan ja Sellon ostoskeskuskirjastoissa

Sari Karttunen & Marjatta Kuisma

Pohdimme alustuksessa yleisten kirjastojen suhdetta kulttuuriseen julkiseen tilaan tai sfääriin; viittaamme myös kolmannen tilan käsitteeseen. Huomiomme kohdistuu suurissa ostoskeskuksissa toimiviin kirjastoihin, joita on Suomessa lähinnä Espoossa: Entressessä, Isossa Omenassa ja Sellossa. Nämä kirjastot sijaitsevat strategisesti arkisten asiomisreittien varrella, ja niiden vuotuiset käyntimäärät ovat suuria, jopa yli miljoonan luokkaa. palvelutorilla sijaitsevan Ison Omenan tila- ja toimintakonsepti on Suomessa ainutlaatuinen.

Kirjastot, jotka ovat jo perinteisesti kytkeytyneet julkisen sfäärin käsitteeseen, ovat aineistojensa digitalisoituessa joutuneet arvioimaan fyysisten tilojensa käyttöä uudelleen. Tulokortissaan Espoon kirjastot määrittelevät itsensä epäkaupalliseksi tilaksi, joka tarjoutuu kansalaisten itsensä toteuttamisen areenaksi. Kirjastoon ei enää tulla vain pikaisesti lainaamaan ja palauttamaan kirjoja vaan siellä vietetään aikaa ja tehdään monenlaisia asioita sekä itsekseen että yhdessä muiden kanssa. Kirjastot puolestaan pyrkivät pidentämään aukioloaikojaan huolimatta budjettien supistuspaineista.

Vastikään uudistettu kirjastolaki (1492/2016) vahvistaa entisestään kirjastojen yhteyttä julkisen sfäärin ideaan. Lain tavoitteena on mm. edistää väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin sekä aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, moniarvoisuus ja kulttuurinen moninaisuus. Kirjaston tehtäviin puolestaan sisällytetään mm. tilojen tarjoaminen oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan sekä yhteiskunnallisen ja kulttuurisen vuoropuhelun edistäminen.

Kerromme alustuksessamme Espoon ostoskeskuskirjastoissa tapahtuvasta havainnoinnista, jota aloimme pohjustaa elokuussa 2018 ja jonka toteutamme varsinaisesti loppusyksyn 2018 ja talven 2019 aikana. Huomioimme kaikkea, mitä Espoon kirjastoissa tapahtuu, mutta ensisijaisesti meitä kiinnostaa solmukohdissa sijaitsevien ostoskeskuskirjastojen rooli ja potentiaali väestöryhmien kohtaamisen ja vuoropuhelun alustana.

Alustuksemme liittyy Espoon kaupungin Cuporelta tilaamaan EspooCult-tutkimukseen (2018–2020). Kirjastohavainnointi on osa hankkeen viidettä työpakettia (WP5), joka koskee kulttuuriosallistumista. Kirjastot ovat käytetyin kulttuuripalvelu Suomessa, ja Espoossa ne kuuluvat kulttuuriyksikön alaisuuteen. WP5:llä on vastuullaan myös sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyysnäkemyksen pohdinta, mihin kirjastojen rooli yhteiskunnallisen ja kulttuurisen vuoropuhelun mahdollistajana osaltaan kytkeytyy. Työpaketissa korostetaan paikan ja tilan näkökulmaa.

Oppilaat oppimisympäristönsä rakentajina – tapaustutkimus oppijalähtöisyydestä suomalaisessa musiikkiopistossa.

Tuulia Tuovinen

Mahdollisuuden osallistua taiteeseen ja kulttuuriin nähdään vaativan useamman tahon aktiivisia toimenpiteitä lasten ja nuorten kulttuuristen oikeuksien turvaamiseksi. Taiteen saavutettavuudenedistämässä akuutti tarve on kehittää pedagogiikkaa oppilaiden yksilöllisiä tarpeita ja lähtökohtia huomioivaksi (Laes ym. 2018; Tiainen ym. 2012; OKM 2014). Tämä esitelmä pohjautuu tekeillä olevaan väitöskirjaani, jossa tarkastelen oppijalähtöisyyttä suomalaisessa musiikkiopistokontekstissa.

Tämä kehittävän työntutkimuksen interventionistista metodologiaa (Argyris 1990; Engeström 1995) hyödyntävä tutkimus tuottaa tietoa siitä, miten lapset ja nuoret rakentavat omaa oppimisympäristöään, jos heidän toimijuuttaan tähän tuetaan ja millaiset pedagogiset käytännöt edistävät oppilaiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua musiikinopetukseen. Tutkimus on tapaustutkimus, jonka tapauksen muodostavat viiden oppilasryhmän, 9–15 -vuotiaiden oppilaiden (n=24), soiton ryhmätunnit kahdessa pääkaupunkiseudun musiikkiopistossa. Tutkimuksessa ohjaan ja havainnoin tutkijaopettajan roolissa ryhmien toimintaa kahdeksan kuukauden ajan lukuvuonna 2014–2015. Tutkimusaineiston muodostavat oppilaiden haastattelut, videoidut ryhmätunnit, oppilaiden ja opettajan päiväkirjat sekä oppilasryhmien keskustelut pikaviestinpalvelussa (WhatsApp). Tutkimuksen analyysimenetelmä on laadullinen sisällönanalyysi. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on sosiokulttuurinen näkökulma oppimiseen, jossa oppiminen ei ole pelkästään tiedonhankintaa tai yksittäisen ihmisen osaamista, vaan yksilön toimijuutta ryhmän tai yhteisön jäsenenä (Rogoff, 2003; Wertsch, 1991; Wenger, 1998). Sosiokulttuurisessa näkökulmassa yksilön toiminta ymmärretään kontekstuaaliseksi, yhteisölliseksi ja kulttuurisesti välittyneeksi.

Avainsanat: Oppijalähtöisyys, interventio, pedagogiikka

Anything goes for being happy? A qualitative analysis of discourses on leisure in Finland

Riie Heikkilä

Active leisure seems to be strongly linked to happiness and well-being (McHugh 2016, Miles & Sullivan 2012, Lamont & Hall 2009, Mannell 2007). At the same time, actual leisure practices are enormously stratified according to social class and status – such as the high classes preferring to go to the opera while the popular classes rather stay at home watching TV – (Bourdieu 1984, Bennett et al. 2009) and there is no consensus about *what* kind of leisure really contributes to happiness. The aim of the empirically oriented paper is to understand whether “anything goes” for enhancing happiness or whether some types of leisure are more associated with happiness and subjective well-being than others – and why. In order to do so, it uses rich interview data (n=50) on leisure and cultural consumption with Finnish people whose background profiles statistically predict low levels of cultural leisure practices (such as unemployment and/or low education). Qualitative content analysis (Schreier 2012) of the interviews is used to systematically distinguish between verbal

expressions relating discussed leisure practices to happiness (joy, interest, inclusion) and unhappiness (dislike, boredom, feelings of social exclusion) and then pairing them with the individuals' leisure practices, life trajectories and class positions. Finland, one of the most egalitarian countries in the world with the highest rates of self-rated happiness according to recent UN reports, makes an interesting case and context for the study.

Introduction to the Artists and Social Welfare project

Mary Hyunhee Song

mahyso@utu.fi

Artists dedicate, in various ways, to mental health and happiness of members in a society. However, we wonder if the artists themselves have enough well-being or social welfare. As an art practitioner, we cannot help questioning whether the society also think of artists' welfare back or not.

In August 2018, the Artists and Social Welfare (ASW) project in Korea explores the basic social welfare concept through the case of Finland, introduces an artists' association B-galleria from Finland as a case. In addition, Korean participants expanded its scope from survival advices for artists to suggestions for accessible art and culture including disabled people. Moreover, the project gives opportunities for participating artists to present their artwork in the form of screenings or artist talk to communicate with public.

The ASW project continues in December 2018 in Turku, Finland, not only to compare cultural policy and artists' well-being of Finland, UK, the Netherlands, and Korea, but also to expand our discussion on inequality of access to art and culture.

In the presentation at the fifth Finnish Conference on Cultural Policy Research, I will present the first two workshops in Korea. I will describe Korean public reactions to the Finnish artists' talks and Korean participants' presentations. The focus will be on how these presentations and feedbacks have widened perspectives of the project. In addition, the emphasis will be on intercommunication within a project, project directors, participants and public.

Equity and Community Arts Education in the University

Leah Burns, Aalto University & University of Toronto

leah.burns@aalto.fi

In the past few decades, community art (also known as socially-engaged art, participatory art & design, etc.) has emerged internationally as both a credentialized field for teaching, practice, and research within the university/art school and as a legitimized form of arts practice recognized and funded by public and private granting agencies. This paper examines how issues of equity emerge in the case of a community-arts certificate offered at a large urban Canadian university. The study was conducted over a period of 5 years using a combination of arts-informed and conventional qualitative methods of data collection, analysis, and representation. Community arts courses in post-secondary

settings often attempt to integrate collaborative grassroots and/or activist arts practices and initiatives for social justice into the context of the academy. In response, social justice arts practitioners outside the academic context have voiced concerns about who has access to such programs and the impact that academic credentialism may have on equity within the community arts sector more broadly. Simultaneously, fine arts educators within the academy have raised questions about the artistic quality, rigor, and evaluation of practices that resist traditional disciplines, canons, and conceptions of art. This study explores how one particular community art certificate contributes to debates about legitimacy and equity in the fine arts and arts education: “What is art and who makes it? Where and why does art happen? How should art be cultivated?” The research examines how issues of equity emerge in this case and how strategies that support equity are embraced (possibilities) or resisted (challenges) within the certificate and within the University’s cultures, practices and structures. A selection of the *sites of learning* (university, classroom, practica), *relationships* (interdisciplinary, institutional/organizational, interpersonal) and *experiences* (students, faculty, community partners) that the certificate embodies is examined. The research provides insight into how this particular story might address and intervene in dominant conventions and relations of fine arts practice and funding policy as well as contributing to discussions and movements for equity in post-secondary fine arts education.

Sarjakuva ja eriarvoisuus

Puheenjohtajat: Ralf Kauranen (rajuka@utu.fi) & Anna Vuorinne (ahvuor@utu.fi)

Työryhmässä tutkitaan, miten eriarvoisuus kytkeytyy sarjakuvataiteeseen ja -kulttuuriin. Näkökulmia tähän on useita. Ensinnäkin sarjakuvassa käsitellään eriarvoisuuden eri ilmenemismuotoja. Esimerkiksi feministisessä sarjakuvassa tartutaan sukupuoleen kytkeytyviin yhteiskunnallisiin, yleisiin ja henkilökohtaisiin, eriarvoistaviin käytäntöihin ja rakenteisiin. Elämäkerrallisen ja journalistisen sarjakuvan siirtolaisuuskuvauksissa kuvataan ja kritisoidaan ihmisten liikkuvuutta eriarvoistavia symbolisia, geopoliittisia ja materiaalisia rajanvetoja. Toiseksi sarjakuvan tuotanto perustuu eriarvoistaviin rakenteisiin. Kuten muilla kulttuurin ja taiteen aloilla, myös sarjakuvan kentällä on syytä kysyä, kenellä on mahdollisuus toimia sarjakuvataiteilijana, saada työnteon mahdollistavia apurahoja tai saada töitään julki. Kuka saa äänensä kuuluviin ja viivansa näkyviin, ja millä ehdoin? Sarjakuvien lukemisen käytäntöihinkin yhteiskunnalliset valtarakenteet vaikuttavat. Sarjakuvilla on erilaisia kohdeyleisöjä, mutta kaikille ei välttämättä ole tarjolla sarjakuvaa. Alueelliset erot, yleisten kirjastojen hankintapäätökset ja myyntikanavien puutteellisuus vaikuttavat sarjakuvan saatavuuteen, mutta sarjakuvan hankinta- tai lukupäätös liittyy myös lukijan taloudelliseen ja kulttuuriseen asemaan ja pääomaan. Kutsumme työryhmään sarjakuvakulttuurin valtarakenteita sekä tämän kulttuurin piirissä vaikuttavia tasa- ja eriarvoistavia käytäntöjä, teoksia ja identiteettejä tarkastelevia esitelmiä. Meitä kiinnostavat sekä tutkimuksellisesti että käytännöllisesti orientoituneet lähestymistavat.

Matalan kynnyksen harrastaminen taideopintojen tasa-arvoistajana?

Hannele Richert

hannele.richert@gmail.com

Esitelmä perustuu kokemuksiini sarjakuva- ja animaatio-opettajana Helsingin Sarjakuvakeskuksella ja Keravan kuvataidekoululla sekä Sarjakuvakeskuksen hankkeiden yhteydessä tekemääni suunnittelutyöhön yhdessä muiden kulttuurialan toimijoiden kanssa. Erittelen näissä hankkeissa hyvin onnistuneita, aidosti samanarvoisuutta edistäviä käytäntöjä ja työssä havaittuja, kehittämistä vaativia ongelmakohtia.

Helsingin Sarjakuvakeskus on Suomen sarjakuvaseura ry:n alainen toimija. Vuodesta 2008 se on tarjonnut viikottaisia sarjakuvakursseja lapsille ja aikuisille sekä kertaluontoista opetusta tapahtumien yhteydessä. Projekteina on tehty kursseja ja työpajoja erityisryhmille. Syksystä 2016 on pidetty myös edullisia ja maksuttomia harrastuskerhoja koulujen yhteydessä.

Keravan kuvataidekoulun kautta olen pitänyt animaatiokerhoja koululaisille ja tehnyt usean eri opettajan kanssa yhteistyöhankkeita ONNI ja OSAAVA OPE -hankkeissa vuosina 2016 ja 2017.

Sarjakuva toimii hyvin esimerkiksi autismikirjon henkilöiden ja kehitysvammaisten ilmaisuvälineenä: päivärytmiä kuvakorttien avulla jäsentämään tottuneille tästä on vain lyhyt askel

sarjakuvaan. Piirtämis- ja kirjoitustaito ei ole ehdoton edellytys sarjakuvan tekemiselle, sillä tekniikaksi voi valita myös kollaasin.

Sarjakuvakeskuksen senioritoiminta on käynnistynyt vuonna 2014. Pisimpään yhtäjaksoisesti on toiminut Kinaporin palvelutalon sarjakuvaryhmä. Sen osallistujat ovat aktiivisia ikäihmisiä, jotka asuvat vielä kotona. Mukana on pitkäjänteisen harrastamisen seurauksena edistyneitä tekijöitä. Lukuvuonna 2014–2015 pidettiin myös muistisairaiden sarjakuvaryhmää Roihuvuoren palvelutalossa. Siinä toimivaksi osoittautui kaksi toimintatapaa: ”Tarinakammari” ja viikottainen taidetunti, jossa keskusteltiin, kirjoitettiin ylös vuodenaikoihin ja juhlapyhiin liitettyjä muistoja, maalattiin, tehtiin kollaasia ja luettiin taidesarjakuvakirjoja. Tämä mahdollisti vajaakykyisille senioreille hetken ilman vakituisen henkilökunnan läsnäoloa oman taideilmaisun parissa.

Sarjakuva on välineenä edullinen eikä sen harjoittamiseen tarvita erityisiä tiloja. Sarjakuvaopetus onkin ollut melko yksinkertaista siirtää koulutoiminnan yhteyteen. Sarjakuva ja monet sen lähitaiteet (esim. animaatio ja mediataide) myös kiinnostavat osallistujia vähemmän sukupuolittuneesti kuin moni muu taideharrastus.

Hankkeiden toteuttaminen on pitkälti avustusten varassa. Kuntien hankkeet, säätiöt ja Opetus- ja kulttuuriministeriö ovat kaikki aktiivisesti ohjanneet toimijoita myös tasa-arvoistavaan toimintaan. Sarjakuvakeskuksella osa rahoituksesta on tullut tilattavia kursseja myymällä tai kunnat/muut toimijat ovat tilanneet lyhyempiä täsmäkursseja erityisryhmille. Silti avustukset ovat pääasiallinen edellytys pitkäjänteiselle työlle. Jotta toiminnalla voidaan aidosti panostaa eriarvoisuuden hälventämiseen, tarvitaan pitkiä rahoitusaikoja ja avustusten osuus kokonairahoituksesta on väistämättä melko suuri.

Sivistymättömät villit: Ihmis- ja eläinkäsitykset venäläisessä scifi-sarjakuvassa Meteora

Reeta E. Kangas
reeta.kangas@utu.fi

Salakuljettaja Aljona Kuznetsova, lempinimeltään Meteora, on venäläisen Bubble Comicsin vuodesta 2014 julkaistun scifi-sarjakuva *Meteoran* päähenkilö. Meteora lentää neuvostoliittolaisen raitiovaunun näköistä avaruusalusta, jonka miehistöön kuuluvat myös leijonamainen soturi Pushorgal teknologiaan erikoistunut avaruushamsteri Ziggi. Avaruuden asukkaista suurin osa on vahvan antropomorfisia maapallon eläinten kaltaisia olentoja.

Jouduttuaan lapsuudessaan avaruuteen ei Meteora ole sen koommin päässyt kotiin Venäjälle. Maapallo on eristetty muista sivilisaatioista eikä sinne päästetä ketään. Syy eristykselle on ihmisten teknologinen kehittymättömyys, eli kykenemättömyys rakentaa avaruusaluksia, joiden avulla he voisivat itsenäisesti saavuttaa kehittyneemmät sivilisaatiot. *Meteoran* maailmassa monet avaruuden asukkaat suhtautuvatkin ihmisiin muita vähäarvoisempina, sivistymättöminä, olentoina. Meteoraan viitataan sanoilla ’se’, ’villi’ ja ’ihmisroska’ sekä muilla negatiivissävytteisillä ja tarpeettomuutta ilmaisevilla lausahduksilla. Yhtäältä, ihmisten asema on verrattavissa siihen, millainen eläinten

asema on maapallolla. Toisaalta, sarjakuva tuo esiin sitä, minkälaisia asenteita ”epätoivotut” ihmiset elämässään kohtaavat.

Tarkastelen esityksessäni niitä tapoja, joilla *Meteora* haastaa eläinten ja ihmisten toiseutta, mutta myös vahvistaa jo olemassa olevia ihmis- ja eläinkäsityksiä. Sarjakuvan eri eliölajien välillä on havaittavissa samanlaisia suhtautumistapoja kuin eri ihmisryhmien välillä nyky maailmassa. Ihmisten asettaminen alempiarvoiseen asemaan suhteessa eläinten kaltaisiin avaruusolentoihin luo mielikuvaa oudosta omastamme poikkeavasta maailmasta, mutta myös kyseenalaistaa tapoja, joilla ihmisiä valitettavan usein arvotetaan. Eläintennäköiset avaruusolennot käyttäytyvät kuin ihmiset, mutta hahmoihin on liitetty vahvasti näkemyksiä ja attribuutteja, joita liitämme eläimiin metaforisessa kielenkäytössä, mikä osaltaan vahvistaa jo olemassa olevia eläinkäsityksiä.

Eläin- ja ihmishahmojen tarkastelu osana venäläistä nykysarjakuvaa kertoo niistä asenteista, joita Venäjällä on toiseudesta. Sarjakuvassa esiintyvien eläinten analysointi kertoo myös laajemmin siitä, miten miellämme eläimiä ja miten voimme haastaa niitä tapoja, joilla toiseutta kuvataan.

Naiset suomalaisella sarjakuvakentällä – kamppailuja asemasta, käytännöistä ja esitystavoista

Leena Romu

leena.romu@uta.fi

Naiset olivat sarjakuvantekijöinä vielä 1970–80-luvuilla suomalaisella sarjakuvakentällä ihmettelyn aiheina. 1990-luvulta lähtien naispuoliset sarjakuvataiteilijat alkoivat verkostoitua ja perustaa omia julkaisujaan. Naispuolisten sarjakuvataiteilijoiden alisteinen asema, julkaisu ja sarjakuvissaan käyttämänsä esitystavat herättivät tuolloin keskustelua sarjakuvakentän sisällä. Esitelmässä tarkastellaan, miten suomalainen sarjakuvakenttä on muuttunut vuosikymmenten kuluessa nimenomaan sukupuolen näkökulmasta katsottuna: Miten naiset ovat vakiinnuttaneet asemansa sarjakuvataiteen kentällä? Millaiset säännöt kentällä ovat vallinneet ja millaisin materiaalisin ja symbolisin strategioin naissarjakuvataiteilijat ovat muuttaneet noita sääntöjä?

Naistaiteilijoiden asema suomalaisella sarjakuvataiteen kentällä heijastelee laajempia feministisen ajattelun ja toiminnan muutoksia yhteiskunnassa. 1990-luvulla naispuoliset sarjakuvataiteilijat perustivat omia, vain naistekijöille tarkoitettuja lehtiä ja julkaisuja, kuten *Naarassarjat-* ja *Nettinarttu*-julkaisut, jotka käsittelivät sukupuolieroa ja sukupuolijärjestelmää usein karnevalistisesti ja humoristisesti. 2010-luvulla käynnistynyt Feministinen sarjakuvatoiminta -verkosto (FEMSKT) poikkeaa edeltäjistään siinä mielessä, että dikotomisesta sukupuolijärjestelmästä on siirrytty peräänkuuluttamaan sukupuolen monimuotoisuutta ja sukupuolen risteämistä muiden eriarvoisuutta tuottavien rakenteiden kanssa. Yksi näkyvimpiä FEMSKT:n toimintamuotoja on ollut *Voima*-lehdessä ilmestyvä sarjakuväsivu, jolla käsitellään sarjakuvamuodossa eriarvoisuuteen liittyviä aiheita, kuten muunsukupuolisuutta, lapsettomuutta ja mielenterveyttä.

Esitelmä purkaa sukupuoleen liittyviä kamppailuja suomalaisella sarjakuvakentällä kolmen eri alueen kautta. Ensinnäkin keskityn sarjakuvakentällä käytyyn keskusteluun naistaiteilijoiden asemasta sarjakuvakulttuurissa tarkastelemalla sarjakuvalehdissä, sarjakuvaa käsittelevässä *Sarjainfo*-lehdessä sekä sarjakuvaharrastajien keskustelupalstalla ilmestyneitä kirjoituksia. Toiseksi kiinnitän huomiota niihin materiaalsiin käytäntöihin, joita naissarjakuvataiteilijat toteuttivat sarjakuvakentällä edistääkseen naisten asemaa sarjakuvantekijöinä. Kolmanneksi pyrin esimerkkien avulla hahmottamaan, miten sukupuoleen liittyvä merkityskamppailu näkyy symbolisella tasolla naispuolisten taiteilijoiden sarjakuvissa.

Raiskaus metaforana, raiskauksen metaforat – seksuaalisen väkivallan visuaalinen esittäminen ja sen tulkinnat Ulli Lustin ja Craig Thompsonin sarjakuvissa

Raisa Aho

Aho.Raisa.M@student.uta.fi

Esitelmässäni käsittelen sitä, kuinka visuaaliset ja multimodaaliset metaforat toimivat raiskauskuvausten yhteydessä kahdessa varsin erilaisessa sarjakuvassa: Craig Thompsonin *Habibissa* (2011) ja Ulli Lustin *Tänään on loppuelämäsi viimeinen päivä* -teoksessa. Esitelmä perustuu väitöskirjatyöhöni. Sekä Thompson että Lust käyttävät metaforia ruuduissa, joissa tapahtuu naispuolisen henkilö(hahmo)n raiskaus. Väitän kuitenkin, että he tekevät niin erilaisista lähtökohdista ja syistä.

Thompson rakentaa metaforistaan systemaattisen 'verkon', joka kokonaisuutena oikeuttaa lukemaan teosta, ei niinkään kertomuksena yksittäisen hahmon raiskauksesta, vaan allegoriana ympäristötuhosta. Thompson rinnastaa Dodolan hyväksikäytön ennen kaikkea veden, arvokkaan luonnonvaran, riistoon. Sekä Dodola että vesi ovat kauppatavaraa. Allegorisessa luennassa päähenkilö Dodolan raiskaus ikään kuin katoaa. Dodolan ruumis vertautuu paitsi veteen, myös kasvillisuuteen ja maahan, ja hänen raiskauksensa niiden tuhoamiseen, 'rape of nature'.

Thompson siis paitsi kuvaa raiskausta metaforisesti, myös käyttää raiskausta metaforana. Lust sen sijaan käyttää metaforia tekemään vaikeasti sanallistettavia kokemuksia kuvallisesti käsitteleviksi. Elisabeth El Rafaie argumentoi mielenterveysongelmia käsittelevässä artikkelissaan, että sarjakuvantekijät käyttävät yhteisesti jaettuja kehollisia ja kulttuurisia kokemuksia tehdäkseen kuvaamansa mielentilat ymmärrettäväksi lukijalle. Väitän, että tämä on myös Lustin strategia. Hän kuvaa metaforilla raiskaukseen liittyvää kontrollin menetystä ja kauhua sekä sen jälkeisiä traumaattisia tunteitaan, vihaa ja pelkoa. Myös Ullin asema sisilialaisessa yhteiskunnassa, jossa hänellä ei ole valtaa, eikä juuri ihmisarvoakaan, tulee osin kuvatuksi metaforisesti.

Lustin ja Thompsonin lähestymistapoja erottaa myös se, että vaikka *Habibi* tuo esille rakenteellistakin sortoa, teoksen raiskaajat syyllistyvät kuitenkin seksuaaliseen väkivaltaan yksilöllisestä pahuudesta ja turmeltuneisuudesta. Ullin raiskaajat sen sijaan ovat niin sanotusti tavallisia miehiä, joita ei aja yksilöpsykologinen pahuus, vaan rakenteellinen eriarvoisuus, joka jakaa

naiset heidän maailmassaan hyvin selkeästi ja yksiselitteisesti neitsyisiin ja huoriin. Myös tämä näkökohtien erilaisuus tulee osin esille teosten metaforissa.

Jos Thompsonin lähestymistavan voisi tiivistää sanoihin 'raiskaus metaforana', Lustin lähestymistapa on pikemminkin 'raiskauksen metaforat'. Näitä kahta strategiaa tulen esitelmässäni analysoimaan.

Stereotypiat, maahanmuuttokeskustelu ja rasismi Arto Nyssösen Mamoud-sarjakuvassa

Anna Vuorinne (ahvuor@utu.fi) & Ralf Kauranen (rajuka@utu.fi)

Arto Nyssösen sanomalehtisarjakuva *Mamoud* lisää suomalaisen sarjakuvan hahmogallerian etnistä ja kulttuurista moninaisuutta. Päähenkilö Mamoud on maahanmuuttaja ja ravintolayrittäjä. Sarjakuvan keskeisen tematiikan muodostavat kulttuuriset erot ja kohtaamiset suomalaisessa yhteiskunnassa. Sarjakuvan näkökulma aiheeseensa on humoristinen. Sarjakuvaa julkaistiin *Maaseudun tulevaisuudessa* ja *Etelä-Suomen Sanomissa* vuonna 2016. Näinä päivinä ilmestyyneen Arktisen Banaanin julkaisema stripit kokoava albumi. Toistaiseksi analyysimme aineistona ovat siis sanomalehdissä ilmestyneet sarjakuvastripit.

Kysymme esityksessämme, miten *Mamoud*-sarjakuva esittää suomalaisen yhteiskuntaan sijoitetut kulttuuriset ryhmät ja kohtaamiset. Minkälaisen näkökulman sarjakuva tarjoaa suomalaiseen yhteiskuntaan 2010-luvun puolivälissä, jolloin maahanmuuttoa koskeva julkinen keskustelu on kärjistynyt? Tarkastelussamme keskitymme kolmeen osa-alueeseen: ensinnäkin visuaalisesti luotuihin kulttuurisiin, kansallisiin ja rodullisiin stereotyyppeihin, toiseksi maahanmuuttovastaisen ja rasistisen diskurssin kierrättämiseen ja kolmanneksi väkivaltaan huumorin rakennusaineena.

Analyysin pohjalta esitämme, että *Mamoud*-sarjakuvan tapa ottaa huumorin kohteeksi stereotyyppien kuvattuja yhteiskunnan eri ryhmittymiä jättää huomiotta yhteiskunnassa vallitsevat valtasuhteet. Humoristisen esitystavan näennäinen tasapuolisuus – ”kaikkien” asettaminen satiirin naurunalaiseksi kohteeksi – tulee näin ollen vahvistaneeksi vallitsevia valtasuhteita.

Syrjintä taidemaailmassa – mitä se oikeastaan on?

Puheenjohtaja: Pauli Rautiainen, Pauli Rautiainen, oikeustieteen professori, Itä-Suomen yliopisto, (pauli.rautiainen@uef.fi)

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuuslakien mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kielen, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintää on se, että ihmistä kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta. Syrjintää ovat näennäisesti yhdenvertaiset säännöt ja käytännöt, jotka saattavat jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintää on myös toisen häirintä sekä yhdenvertaisuutta edistävien kohtuullisten mukautuksien epääminen vammaiselta henkilöltä. Työryhmässä pohditaan eri näkökulmista syrjintää taide- ja kulttuurielämässä. Onko housuroolien kieltö teatterissa sukupuolisyryntää? Pitääkö pyörätuolilla liikkuva päästää keikalla eturiviin? Millaisia ovat orkestereiden tasa-arvosuunnitelmat? Olipa lähestymistapasi syrjintään teoreettinen tai empiirinen ja tieteenalasi humanistinen, yhteiskuntatieteellinen, oikeustieteellinen taikka esimerkiksi kauppatieteellinen olet yhtä tervetullut työryhmään, jossa ketään ei kohdella epäsuotuisasti.

”On aina oltava 200 % parempi” – vammaisten ja viittomakielisten taiteilijoiden kohtaamat haasteet

Outi Salonlahti, Jyväskylän yliopisto
outi.m.salonlahti@student.jyu.fi

Vammaisen ja viittomakielisen taiteilijan urapolulla on monia haasteita. Vammaisen henkilön on vaikeampi päästä sisään taidealan korkeakouluihin, opiskella taidetta ja työllistyä taidealalle kuin vammattoman ihmisen. Esimerkiksi vammaista näyttelijää ei yleensä huolita näyttelyyn edes vammaista roolia, saati sitten vammaatonta. Vammaisen taiteilijan uraan ja toimintaan vaikuttavat muun muassa yhteiskunnan rakenteet kuten koulutusjärjestelmä, taidekentän ammattilaisten ja yleisöjen asenteet sekä esteettömyyden puutteet.

Esitelmä perustuu Salonlahden tekeillä olevaan graduun, joka tarkastelee vammaisten ja viittomakielisten taiteilijoiden asemaa Suomen taide- ja kulttuurikentällä. Tutkimus on laadullinen ja yhteiskuntatieteellinen. Aineistona ovat vammaisten ja viittomakielisten taiteilijoiden kirjoittamat elämäntarinat ja haastattelut sekä DuvTeaternin taiteilija-arkisto. Taiteilijat edustavat useita eri taiteenaloja. Aineisto on kerätty kesällä 2018, DuvTeaternin aineisto on vuodelta 2017.

Esitelmän keskiössä ovat vammaisten ja viittomakielisten taiteilijoiden kohtaamat haasteet uran eri vaiheissa. Syrjintä ei ole tutkimuksen varsinainen fokus, mutta aineistosta nousee esille useita esimerkkejä tapauksista, jotka olisivat ainakin nykyinsäädännön mukaan selkeää syrjintää. Esimerkiksi korkeakoulujen pääsykokeissa tai opintojen aikana vammaisilta ihmisiltä on evätty sellaisia mukautuksia, joita voidaan pitää hyvin kohtuullisina.

Outi Salonlahti opiskelee toista vuotta kulttuuripolitiikan maisteriohjelmassa Jyväskylän yliopistossa.

Voiko kirjoituskieli syrjäyttää kirjailijan?

Katri Talaskivi, Jyväskylän yliopisto

katri.a.talaskivi@student.jyu.fi

Kielen ja kirjallisuuden rooli oli Suomessa 1800-luvun loppupuoliskolta 1960-luvulle saakka palvella suomalaisen kansallisvaltion rakentamista. Suomen kielellä oli merkittävä rooli sen määrittämisessä, keitä me suomalaiset olimme, koska äidinkieli oli näennäisen selvärajainen väline osoittaa, että emme olleet ruotsin- tai venäjänkielisiä. Kun suomenkieliset kirjailijat vuonna 1897 perustivat Suomen Kirjailijaliiton, he perustivat liiton kirjailijoille, jotka kirjoittivat pienellä, olemassaolostaan sivistyskielenä taistelevalla kielellä: suomalaista kirjallisuusinstituutiota rakennettiin teos kerrallaan, ja projektissa olivat mukana niin kustantamot kuin kriitikotkin. Ruotsinkieliset kirjailijat perustivat oman liittonsa parikymmentä vuotta myöhemmin.

Suomen Kirjailijaliiton perustamisesta tuli vuonna 2017 kuluneeksi 120 vuotta. Suomalaisuus, jota 1900-luvun alkupuoliskolla rakennettiin, on etenkin suurissa kaupungeissa muuttunut 1990-luvulta alkaen nopeasti, ja ruotsin kieli, johon suomen kielen asemaa vuosisatojen ajan oli peilattu, on nyt äidinkieliseltä puhujamäärältään pienempi kuin uudet vähemmistökielet yhteensä. Kirjailijaliitto on kuitenkin edelleen suomenkielisten kirjailijoiden liitto ja Finlands Svenska Författareförening ruotsinkielisten kirjailijoiden. Koska taiteilijajärjestöillä on arm's length –periaatteen vuoksi suomalaisessa taidepolitiikassa keskeinen rooli, muunkielisten ammattikirjailijoiden sulkeminen ulos liitoista merkitsee pitkälti myös heidän sulkemistaan ulos taide- ja kulttuuripoliittisesta päätöksenteosta. Ulossulkemista tapahtuu myös paljon käytännöllisemmällä tasolla: kustantamoissa, mediassa, apurahanjakoareenoilla. Toisaalta moni muunkielinen kirjailija sulkeutuu – ”syrjäytyy” – vapaaehtoisesti pois suomalaisesta kirjallisuudesta ja kokee kuuluvansa kirjoituskielensä ylitraajaiseen kirjallisuuteen.

Meneillään olevassa väitöstutkimuksessani pyrin selvittämään, keitä Suomessa asuvat muunkieliset kirjailijat oikeastaan ovat ja miten he itse kokevat asemansa suomalaisella kirjallisuuden kentällä. Työryhmäesityksessäni pohdin, miten eri tavoin äidin- tai työskentelykieli toimii eriarvoisuutta tuottavana tai vahvistavana tekijänä.

Asiallista? Tasa-arvo ja työolot kulttuurin toimialalla

Anna Anttila, Cupore

anna.anttila@cupore.fi

Cuporessa syyskuussa 2018 alkaneessa Asiallista?-hankkeessa tutkitaan sukupuolten välistä tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja työhyvinvointia kulttuurin toimialalla. Ajankohtainen tarve selvittää tasa-arvon tilannetta julkisesti rahoitetuissa taide- ja kulttuurilaitoksissa sekä vapaan kentän tuotannoissa sai alkusysäyksensä lokakuussa 2017. Tuolloin käynnistyi maailmanlaajuinen, seksuaalista ahdistelua vastustava Me Too -liike. Sosiaalisessa mediassa aihetunnisteella #metoo levinyt

kampanja toi ilmi syrjintätapauksia ja valta-aseman väärinkäyttöä taiteen ja kulttuurin kentällä. Asiallista?-hankkeessa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tarkastellaan osana työelämää: työoloja, työhyvinvointia ja työtyytyväisyyttä. Tavoitteena on kerätä ja tuottaa tietoa taide- ja kulttuurialan suositusten ja toimenpide-ehdotusten tueksi.

Hankkeessa on kulttuurintutkimuksellinen näkökulma. Juridiikan ja talouden ohella katse kohdistetaan vallitsevaan sukupuolijärjestelmään ja sukupuoliperinteeseen. Työelämää tarkastellaan kulttuuripoliittisesta sekä kulttuurien ja taiteen tutkimuksen viitekehyksistä. Tutkimus pyrkii nostamaan esiin rakenteellista syrjintää sekä epätasa-arvoisia käytänteitä, normeja ja asenteita. Onko kulttuurialalla erityispiirteitä, jotka altistavat taiteilijoita ja muita alan toimijoita asiattomuuksille – tekijöinä tai kokijoina? Mikä taide- ja kulttuurialan työssä toisaalta erityisesti suojaa häirinnältä? Miten työoloissa näkyvät yhtäältä nopea naisistuminen ja toisaalta muutamat yhä poikkeuksellisen miesvaltaiset osa-alueet, kuten säveltäminen? Mitä merkitsevät tasa-arvolle ja työhyvinvoinnille työsuhteiden ja työympäristöjen tiheä vaihtuvuus? Entä taidetuotantojen, kuten orkesterimusiikin, elokuvien, kuraattori–taiteilija -suhteiden, hierarkkiset käytännöt ja valta-asetelmat?

Tutkimuskohdetta lähestytään moniaineistollisesti tai monimenetelmällisesti eli triangulaatiometodin avulla. Metodissa on mahdollista valita eri kysymyksiin tarkoituksenmukaisimmat ja toisiaan täydentävät aineistonkeruumenetelmät, mikä vahvistaa eettisten periaatteiden noudattamista sensitiivisessä tutkimusaiheessa.

Tutkimusaineistona käytetään olemassa olevia henkilöstötilastoja sekä tutkimuksia ja selvityksiä häirinnästä, työoloista, työhyvinvoinnista ja työtyytyväisyydestä. Mahdollisia aukkoja aiemmin kerätyissä tutkimusaineistoissa täytetään haastatteluilla ja kyselyillä. Taide- ja kulttuurialan hyvistä käytännöistä, politiikkasuosituksista ja tasa-arvolinjauksista kootaan yhteenveto. Tavoitteena on tuottaa tietoa taide- ja kulttuurialan asiallisten työolojen ja keskinäistä kunnioitusta lisäävien toimintatapojen vakiinnuttamiseksi.

Ulkomaalaissyntyiset taide- ja kulttuurialan ammattilaiset ja yhdenvertaisuus

Emma Lahtinen, Cupore
emmi.lahtinen@cupore.fi

Vuoden 2017 lopussa Suomessa asui 373 500 henkilöä, jotka puhuivat äidinkielenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea. Eri kieliä ja kulttuureja edustavien henkilöiden, myös taiteen ja kulttuurin ammattilaisten määrä on kasvussa. Tämä asettaa haasteita taide- ja kulttuurikentälle. Haasteiden ratkaisemiseksi tarvitaan rakenteita ja käytäntöjä, jotka edistävät kielellisen ja kulttuurisen moninaisuuden huomioimista muun muassa taiteen tukemisessa, meritoitumisessa ja rekrytoinnissa.

Avaus. Toimijaksi suomalaisella taide- ja kulttuurikentällä on Kulttuuria kaikille -palvelun, Cuporen ja Globe Art Point ry:n yhteishanke. Hanke käynnistyi syksyllä 2017 ja kestää elokuulle 2019. Hankkeen tavoitteena on edistää toimintamalleja, jotka tukevat ulkomaalaissyntyisten taide- ja kulttuurialan ammattilaisten mahdollisuuksia työskennellä suomalaisella taide- ja kulttuurikentällä.

Hankkeessa tehdään yhteistyötä Taiteen edistämiskeskuksen, Kansallismuseon, Turun kaupunginteatterin ja Kuopion kaupunginorkesterin kanssa.

Osana hanketta Cupore on selvittänyt haastattelu- ja kyselytutkimuksen avulla taide- ja kulttuurilaitosten valmiutta rekrytoida ulkomaalaissyntyisiä taide- ja kulttuurialan ammattilaisia. Samalla tarkastellaan, miten kulttuurinen ja kielellinen moninaisuuden näkyvät taide- ja kulttuurilaitosten arjessa. Lisäksi selvitetään ulkomaalaissyntyisten taide- ja kulttuurialan ammattilaisten kokemuksia suomalaisella taide- ja kulttuurikentällä toimimisesta ja työskentelystä.

Esityksessä tuodaan esiin alustavia tuloksia Cuporen kysely- ja haastattelututkimuksista ja herätetään keskustelua ulkomaalaissyntyisten taide- ja kulttuurialan ammattilaisten yhdenvertaisuudesta suomalaisella taide- ja kulttuurikentällä.

Mitä oikeastaan on syrjintä taidemaailmassa

Pauli Rautiainen, Itä-Suomen yliopisto / ArtsEqual-hanke

pauli.rautiainen@uef.fi

Onko housuroolien kieltö teatterissa sukupuolisyryntää? Pitääkö pyörätuolilla liikkuva päästää keikalla eturiviin? Millaisia ovat orkestereiden tasa-arvosuunnitelmat? Mitä ovat kohtuulliset mukautukset kirjastopalveluissa? Tasa-arvo ja yhdenvertaisuuslakien mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kielen, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintää on se, että ihmistä kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta. Syrjintää ovat näennäisesti yhdenvertaiset säännöt ja käytännöt, jotka saattavat jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintää ovat myös erilaiset häirinnän muodot sekä yhdenvertaisuutta edistävien kohtuullisten mukautuksien epääminen vammaiselta henkilöltä. Alustuksessa hahmotellaan eri näkökulmista syrjintää taide- ja kulttuurielämässä.

Vaikuttavuus ja sen todentaminen kulttuuripolitiikassa: mahdollistava vai eriarvoistava mekanismi?

Puheenjohtajat: Sakarias Sokka, erikoistutkija, Cupore (sakarias.sokka@cupore.fi), Olli Jakonen, tutkija, Cupore (oli.jakonen@cupore.fi)

Vaikuttavuus on tällä hetkellä yhteiskunnallisen kehittämisen ja arvioinnin avainkäsite kaikilla julkishallinnon tasoilla ja yhteiskuntapolitiikan sektoreilla. Julkisen sektorin toiminnan hyväksyttävyyttä perustellaan toimintojen ja palveluiden vaikuttavuuden ja vaikuttavuustiedon kautta. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden (societal impact, societal effectiveness) määrittelyminen ja todentaminen koskee eri tavoin myös kulttuuripolitiikkaa ja sen toimijoita (esim. Kangas & Pirnes 2015). Näyttöön pohjautuvan politiikkanteon (evidence-based policymaking) nähdään usein olevan suoraan kytköksissä politiikkatoimenpiteiltä ja -ohjelmilta edellytettyyn vaikuttavuuden vaatimukseen.

Valtion kulttuuripolitiikkaa ohjaavan opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan kulttuuripolitiikan vaikuttavuutta tulisi arvioida sen piiriin kuuluvien toimijoiden aikaansaamina erilaisina vaikutuksina toimialan ja koko yhteiskunnan kehitykseen. Kulttuuripolitiikkaa on esimerkiksi uudistetun tulohajautuksen periaatteiden kautta sidottu tiukemmin yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen ja laaja-alaisiin, sinänsä kulttuuripolitiikan perinteisten ydintavoitteiden ulkopuolisiin yhteiskuntapoliittisiin päämääriin. Kulttuuripolitiikan tulee siten, ainakin retoriikan tasolla, osoittaa vaikuttavuuttaan myös laajoihin yhteiskuntapoliittisiin tavoitteisiin. Kulttuuripolitiikan toimialan ja toimijoiden odotetaan tuottavan (positiivisia) vaikutuksia esimerkiksi talouteen ja työllisyyteen, alueelliseen kehitykseen, sosiaalisen eriarvoisuuden kysymyksiin sekä ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen. Vaikuttavuusideologian nousu on edistänyt myös uusien ajattelu- ja toimintatapojen, kuten tavoitteiden terävöittämisen ja raportointivelvollisuuden, omaksumista niin kulttuurin hallinnossa kuin kentällä. Indikaattoriperustaisesta tietokäsityksestä ja arvioinneista on tullut arkiajattelua.

Ideaaliperiaatteena julkisen toiminnan ja politiikan näyttöperustaisuus merkitsisi, että kaikki julkinen toiminta (palvelut, projektit, uudistukset) perustuisivat tutkittuun tietoon; erityisesti näkemyksiin parhaista ja vaikuttavista keinoista asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Kuten useilla muillakin politiikan aloilla, kulttuuripolitiikan parissa vaikuttavuuden todentaminen ja evidenssin osoittaminen on kuitenkin todettu monin paikoin vaikeaksi. On koettu, että kulttuurin toimialan toimintaa, tuloksellisuutta ja viime kädessä vaikuttavuutta on hankalaa ilmaista mielekkäästi etenkin määrällisin mittarein.

Työryhmämme kutsuu tutkijoita keskustelemaan kulttuuripolitiikan vaikuttavuuden kysymyksistä vaihtelevista ja monitieteisistä näkökulmista. Lähestymistapa voi olla niin teoreettinen kuin aineistoon pohjautuva. Esitykset voivat käsitellä esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

- Perustuvatko kulttuuripolitiikan kehittämistoimet systemaattisesti kerättyyn vaikuttavuus- tai muuhun tietoon? Keskitytäänkö toimissa enemmän pelkkiin resurssipanostuksiin vai tarkastellaanko myös vaikuttavia keinoja sekä aikaansaatuja tuloksia ja vaikutuksia?
- Miten ja millaista tietoa kulttuuripolitiikan vaikuttavuudesta voidaan tuottaa? Miten erilaisia tietolähteitä, kuten rekisteriaineistoja, voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän?
- Miten vaikuttavuuden korostuminen näkyy kulttuuripolitiikan toimijakentällä? Miten vaikuttavuuden seuranta voitaisiin kehittää yhdenvertaisuusnäkökulmasta?
- Onko kulttuuripolitiikka (tai esim. kulttuurisektorin toiminta) tehostunut ja tullut vaikuttavammaksi strategisuuden korostumisen ja vaikuttavuuden seurannan myötä?
- Onko laajaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta mahdollista saavuttaa sektorikohtaisin toimin? Millainen on poikkihallinnollisuuden, verkostojen ja vaikuttavuuden suhde?
- Miten toimialojen välisiä suhteita voitaisiin tarkastella kulttuuripolitiikan vaikuttavuuden näkökulmista?

Luovat alat, taide ja kulttuuri aluekehittämisessä Maakuntaohjelmat ja maakunnalliset kehittämisohjelmat

Taina Laitinen, Taiteen edistämiskeskus (taina.laitinen@taike.fi)

Savonia AMK:n Luova veto! – luovat alat Pohjois-Savon kilpailukyvyn ja hyvinvoinnin parantajina 2018-2020 -hankkeessa on syksyllä 2018 tehty selvitystä luovien alojen ml. taiteen ja kulttuurin asemasta maakuntaohjelmissa sekä toimialan kehittämisohjelmista. Sähköpostilla maakuntaliittojen kulttuurivastaaville lähetetyssä selvityksessä kysyttiin myös, millaisia maakunnallisia yhteistyörakenteita eri alueilla on. Yhteistyörakenteisiin liittyen kyselyä täydennetään vielä ELY-keskuksille ja Taiteen edistämiskeskusten aluetoimipisteille suunnattavalla kyselyllä. Sähköpostilla tehty kysely mahdollistaa täydentävät haastattelut, koska vastaajat ovat tunnistettavissa. Aihe on ajankohtainen maakuntaviraston ja kunnan tehtävien muuttuessa maakuntauudistuksessa. Pohjois-Savossa aineiston pohjalta tehdään luovan alan kehittämisohjelma ja yhteistyömalli sekä kehitetään luovan alan toimijoille suunnattuja palveluja.

Maakuntaohjelmissa maininnat luovista aloista ml. taide ja kulttuuri voidaan jakaa neljään kategoriaan:

1. luovat alat toimialana ja sen työllistämisaikutukset
2. taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset ja perusoikeus taide- ja kulttuuripalveluihin
3. taide ja kulttuuri imago- ja vetovoimatekijänä
4. kulttuuriperintö ja -ympäristö

Maakuntatasolla on tehty perinteisesti kulttuuristrategioita. Taiteen hyvinvointivaikutusten korostumisen myötä niiden rinnalle tai tilalle on alettu tehdä kulttuurihyvinvointisuunnitelmia. Maakuntien väliset erot painotuksissa ovat suuria, ja ne ovat valinneet tulokulmansa hyvin eri tavoin. Perusoletuksena selvitystä tehtäessä on ollut, että maakuntaliiton ohjelmapainotus vaikuttaa suoraan alan rahoitukseen ja luovan alan yritysten määrään. Välillisesti siihen vaikuttaa myös rahoittajien

yhteistyö ja maakuntaliitossa ja/tai ELY-keskuksessa työskentelevien kulttuurialan vastuuhenkilöiden määrä. Perusväittäjä on, että Pohjois-Savon maakuntaohjelman teknologia- ja maaseutupainotteisuus on näkynyt valtakunnan keskitasoa heikompana kulttuurialan rahoituksena, luovan alan yritysten keskitasoa pienempänä määränä verrattuna alueen väkimäärään ja alan koulutuspaikkoihin sekä toimialan kehityksen hidastumisena.

Aineisto ei anna nykymuodossaan vielä riittäviä tietoja. Jotta kyselyn tuloksista saadaan yleistettäviä, on tarpeen tutkia tarkemmin alan rahoitusta ja tilastotietoa, haastatella maakuntien ja ELY-keskusten henkilöstöä ja mallintaa, miten ohjelmapainotukset, henkilöstömäärä, yhteistyörakenteet ja rahoitus vaikuttavat toisiinsa.

Selvityksen tavoitteena on antaa työkaluja alueellisille kulttuuritoimijoille vaikuttaa maakunnalliseen ohjelmatyöhön. Aineistossa alan tilanne maakunnittain ja sen vaikutukset toimijoihin tulevat näkyviksi.

Taide käyttöön

Kuinka mitata taiteen vaikutuksia rakentamisessa?

Oona Myllyntaus, Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus

oonamyllyntaus@cupore.fi

Cuporessa syksyllä 2018 käynnistyneessä *Kuinka mitata taiteen vaikutuksia rakentamisessa?* -hankkeessa selvitetään millaisia taloudellisia vaikutuksia taide tuottaa rakentamisessa eri toimijoiden ja toimialojen kannalta. Lisäksi tutkimushankkeessa tarkastellaan sosiaalisia ja esteettisiä vaikutuksia, jotka ovat yhteydessä rakentamisen luovaan suunnitteluun ja taidehankintaan. Tarve taloudellisten vaikutusten kartoitukselle on noussut esiin Suomessa muun muassa Rakennetun omaisuuden tila ROTI 2017 -raportissa.

Taiteen ja muotoilun väitetään tuovan lisäarvoa rakentamiseen – voidaan kuitenkin kysyä mihin väite perustuu. Taiteen yhdistäminen tiiviimmin rakennushankkeisiin vaatii tuekseen tutkimustietoa hankalasti mitattavista taiteen taloudellisista vaikutuksista.

Julkisen taiteen taloudellista vaikuttavuutta rakentamisessa on mahdollista tutkia niin kaupunkitaloustieteen, yhdyskuntasuunnittelun kuin kulttuuripolitiikankin näkökulmista. Tässä tutkimuksessa huomio kohdistuu pragmaattisesti kiinteistö- ja rakennusosalalla asetettuihin tavoitteisiin ja havaittuihin taiteen taloudellisiin vaikutuksiin. Julkisen taiteen välittömät talousvaikutukset voivat merkitä uusien asuinalueiden rakentamisen ja uudelleenrakentamisen tuottamaa taloudellista lisäarvoa rakennusalan toimijoille ja kunnille. Välilliset julkisen taiteen talousvaikutukset ovat yhdistettävissä esimerkiksi kaupunkien imagoon, alueiden kaupunkikuvaan sekä työnantajabrändiin. Tutkimuksessa tarkastelemme talousvaikutuksia myös rakennuskohteiden käyttäjien näkökulmasta. Asuinrakentamisen taiteen kohdalla selvitämme, onko asuinalueen ja asuinrakennuksen taide vaikuttanut asunnon osto- tai vuokrauspäätökseen. Entä miten asukkaat kokevat taiteen vaikuttavan asumiskokemukseen, kuten alueen maineeseen ja turvallisuuteen?

- Paneudumme kansalliseen ja kansainväliseen tutkimukseen ja indikaattorityöhön sekä valikoitujen kotimaisten esimerkkikohteiden analysointiin.
- Teemme määrällistä ja laadullista tutkimusta rakennetun ympäristön taidetta koskevan liiketalouden, sosiaalisen moninaisuuden sekä estetiikan parissa.
- Luomme monipuolisen ja -käyttöisen mittariston taiteen vaikutusten arviointiin hyödynnettäväksi niin kiinteistö- ja rakentamisolalla kuin luovan suunnittelun piirissä.

Esityksen asiantuntijajaleisöltä toivon kommentteja ja näkemysten haastamista koskien jäsenystä taiteen taloudellisesta vaikuttavuudesta. Millaisia ajatuksia tutkimusaihe herättää kaupunkikehityksestä ja asuinalueiden taloudellisesta saavutettavuudesta? Mitä arviointiteorioita tulisi hyödyntää tässä vaikuttavuustutkimuksessa?

Taiteen vaikuttavuus on mittavaa, mutta harvoin mitattavissa.

Paula Kangasniemi (paula.kangasniemi@aalto.fi), Minna Heikinaho

Taiteen vaikuttavuudesta ja sen mittaamisesta puhutaan paljon. Erityisesti keskustelu taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista kytee tiiviisti niin valtion kuin kuntien tasolla.

Koettu vaikuttavuus

Suvi Heikkilä, Turun yliopisto
suviheikkila@yahoo.com

Muutaman viime vuoden aikana vaikuttavuustutkimuksen teorian ovat ottaneet suuria harppauksia eteenpäin. Kuitenkin teoreettis-metodologisessa keskustelussa on vielä paljon kehitettävää. On vaarana, että paine tuottaa valmiita arviointimalleja ja yleispäteviä mittareita kaventaa ajattelua, vaikka vaikuttavuustutkimuksen kehittäminen kaipaisi avointa mieltä ja luovuutta. Käytännön arviointityö ja tieteellinen vaikuttavuustutkimus tulisikin pystyä erottamaan toisistaan.

Näyttöperustaisen päätöksenteon taustalla oleva ajatus on kaunis. Sen aidosti hyödyllinen toteutuminen vaatisi kuitenkin sen, että vaikuttavuustutkimukseen ohjattaisiin ja käytännön arviointityöhön varattaisiin riittävästi resursseja. Muussa tapuksessa vaaditut indikaattorit ja tieteellisesti todennettu näyttö tuotetaan kiireessä, jolloin tulokset ovat usein päälle liimattuja tai saattavat kertoa ennemminkin jostain muusta kuin *vaikuttavuudesta*. Sekä menetelmien kehittämisen että näyttöperustaisuuden takana olevan arvomaailman kannalta on tärkeää tuottaa syvempää ja riippumatonta vaikuttavuustutkimusta.

Käytin vuosi sitten julkaistussa väitöskirjassani etnologisia menetelmiä kulttuurille apurahoja jakavien säätiöiden vaikuttavuuden tutkimiseen. Osoitin, että laadulliset menetelmät täydentävät nykyisiä vaikuttavuustutkimuksen menetelmiä paljastamalla ilmiöstä sellaista tietoa, jota ei muilla

keinoin voida saavuttaa. Tarkastelin kokemuksen tutkimuksen ja aineistolähtöisen analyysin avulla vaikuttavuusprosessia kokonaisuudessaan.

Kulttuurin tuottaminen sitä mittaamalla

Mikko Lehtonen, Tampereen yliopisto (mikko.s.lehtonen@staff.uta.fi)

(TBA)